

PROGRAMUL DE INSTRUIRE A FACILITATORILOR ÎN ELABORAREA
ȘI IMPLEMENTAREA PARTICIPATIVĂ A POLITICII DE PROTECȚIE
A COPILULUI ÎN INSTITUȚIA DE ÎNVĂȚĂMÂNT

CURRICULUM ȘI SUPORT DE CURS

**PROGRAMUL DE INSTRUIRE A FACILITATORILOR ÎN ELABORAREA
ȘI IMPLEMENTAREA PARTICIPATIVĂ A POLITICII DE PROTECȚIE
A COPILULUI ÎN INSTITUȚIA DE ÎNVĂȚĂMÂNT**

CURRICULUM ȘI SUPORT DE CURS

Centrul Național de Prevenire a Abuzului față de Copii (CNPAC)

Chișinău, MD – 2069

str. Tricolorului 37 B

Email: office@cnpac.md

Web: <http://www.cnpac.md>

La elaborarea materialului au contribuit:

Daniela Sîmboteanu, psihologă, președintă CNPAC

Viorica Adăscăliță, doctoră în psihologie

Liliana Grosu, psihologă

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții din Republica Moldova

Programul de instruire a facilităților în elaborarea și implementarea participativă a politicii de protecție a copilului în instituția de învățământ : Curriculum și suport de curs / Centrul Național de Prevenire a Abuzului față de Copii (CNPAC) ; elaborare: Daniela Sîmboteanu [et al.]. - Chișinău : S. n., 2021 (Bons Offices SRL). - 96 p. : fig., tab.

Referințe bibliogr.: p. 13-16, 91-94. - Acest material a fost elaborat de CNPAC cu suportul UN Women și UNICEF. - 23 ex.

ISBN 978-9975-87-888-3.

37.091:343.62(075)

P 94

Copyright © 2021 Centrul Național de Prevenire a Abuzului față de Copii

Copyright © 2024 Centrul Național de Prevenire a Abuzului față de Copii

Machetarea acestei lucrări a fost realizat în cadrul proiectului „Protecția copiilor în situații de urgență”, pentru o incluziune socială sigură”, finanțat de World Childhood Foundation.

Părerile și opiniile exprimate în această publicație aparțin autorilor și nu reflectă punctul de vedere al finanțatorului - World Childhood Foundation.

CUPRINS

CURRICULUM

PROGRAMUL DE INSTRUIRE A FACILITATORILOR ÎN ELABORAREA ȘI IMPLEMENTAREA PARTICIPATIVĂ A POLITICII DE PROTECȚIE A COPILULUI ÎN INSTITUȚIA DE ÎNVĂȚĂMÂNT	3
I. PRELIMINARII	4
II. OBIECTIVE GENERALE	7
III. COMPETENȚELE DEZVOLTATE ÎN CADRUL PROGRAMULUI:	8
IV. PRECONDIȚIILE RELEVANTE PENTRU EFICIENȚA PROGRAMULUI.....	8
V. SESIUNILE TEMATICE ȘI REPARTIZAREA ORELOR	9
VI. DESCRIEREA SESIUNILOR TEMATICE	9
VII. ASPECTE PRIVIND LIVRAREA PROGRAMULUI	13
RESURSE INFORMAȚIONALE	13

SUPORT DE CURS

PROGRAMUL DE INSTRUIRE A FACILITATORILOR ÎN ELABORAREA ȘI IMPLEMENTAREA PARTICIPATIVĂ A POLITICII DE PROTECȚIE A COPILULUI ÎN INSTITUȚIA DE ÎNVĂȚĂMÂNT	17
INTRODUCERE	18
REPERE METODOLOGICE PRIVIND REALIZAREA PROGRAMULUI.....	18
SESIUNEA I. PROTECȚIA COPILULUI: CADRUL CONCEPTUAL.....	21
SESIUNEA II. RISCUL DE VIOLENȚĂ FAȚĂ DE COPII ÎN INSTITUȚIA DE ÎNVĂȚĂMÂNT	30
SESIUNEA III. ELABORAREA PARTICIPATIVĂ A CONȚINUTURILOR PPC PRIVIND PREVENIREA ȘI INTERVENȚIA ÎN CAZURILE DE BULLYING ȘI VIOLENȚĂ ÎNTRE COPII, INCLUSIV VIOLENȚĂ ÎN BAZĂ DE GEN	37
SESIUNEA IV. ELABORAREA PARTICIPATIVĂ A CONȚINUTURILOR PPC PRIVIND PREVENIREA ȘI INTERVENȚIA ÎN CAZURILE DE VIOLENȚĂ DIN PARTEA ADULȚILOR, INCLUSIV VIOLENȚA ÎN BAZĂ DE GEN.....	45

SESIUNEA V. STRUCTURAREA CONȚINUTURILOR ELABORATE ȘI REDACTAREA FINALĂ A PPC	51
SESIUNEA VI. PROCESUL DE IMPLEMENTARE A PPC ÎN INSTITUȚIE	54
SESIUNEA VII. MONITORIZAREA ȘI EVALUAREA PPC.....	60

LISTA ANEXELOR

FIȘA INFORMATIVĂ 1. VIOLENȚA FAȚĂ DE COPII: FORME ȘI INDICATORI	66
FIȘA INFORMATIVĂ 2. CE ESTE BULLYINGUL?	69
FIȘA DE LUCRU 3. STUDIU DE CAZ.....	72
FIȘA INFORMATIVĂ 4. MODELUL ECOLOGIC DE PREZENTARE A FACTORILOR DE RISC PENTRU ABUZUL COPIILOR	74
FIȘA DE LUCRU 5. FACTORII DE RISC PENTRU VIOLENȚA ÎN INSTITUȚIA DE ÎNVĂȚĂMÂNT	76
FIȘA DE LUCRU 6. CHESTIONAR PENTRU ELEVII PRIVIND RISCURILE DE VIOLENȚĂ.....	77
FIȘA DE LUCRU 7. CHESTIONAR PENTRU PĂRINȚI PRIVIND RISCURILE DE VIOLENȚĂ FAȚĂ DE COPII	81
FIȘA DE LUCRU 8. CHESTIONAR PENTRU PROFESORI PRIVIND RISCURILE DE VIOLENȚĂ FAȚĂ DE COPII.....	83
FIȘA DE LUCRU 9. ACȚIUNI DE PREVENIRE, IDENTIFICARE ȘI INTERVENȚIE ÎN CAZURILE DE VIOLENȚĂ ÎNTRE COPII, INCLUSIV VIOLENȚĂ ÎN BAZĂ DE GEN, ȘI DE BULLYING.....	85
FIȘA INFORMATIVĂ 10. LISTA ACTELOR NORMATIVE RELEVANTE ELABORĂRII CONȚINUTULUI PPC	86
FIȘA DE LUCRU 11. CHESTIONARUL DE AUTOEVALUARE PRIVIND POLITICA DE PROTECȚIE A COPILULUI (CONȚINUT, PROCES DE ELABORARE ȘI DE IMPLEMENTARE)	87
RESURSE INFORMAȚIONALE	91

CURRICULUM

PROGRAMUL DE INSTRUIRE A FACILITATORILOR
ÎN ELABORAREA ȘI IMPLEMENTAREA
PARTICIPATIVĂ A POLITICII DE PROTECȚIE A
COPILULUI ÎN INSTITUȚIA DE ÎNVĂȚĂMÂNT

I. Preliminarii

Protecția împotriva violenței este un drept fundamental al copilului și o condiție esențială pentru creșterea și dezvoltarea acestuia. Republica Moldova și-a asumat obligația de a respecta, a proteja și a asigura realizarea acestui drept odată cu ratificarea mai multor acte internaționale. În acest sens, sunt semnificative **Convenția Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului și Convenția Consiliului Europei privind protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale**¹ (denumită „Convenția Lanzarote”), ratificată în 2011. Astfel, statul s-a angajat să implementeze prevederile acestor acte internaționale prin ajustarea cadrului legal, elaborarea și implementarea procedurilor eficiente de prevenire și intervenție promptă și adecvată în cazurile de violență față de copii.

În mod similar, **Declarația ONU privind Eliminarea Violenței Împotriva Femeilor** (1993) a solicitat statelor membre și sistemului ONU să aplice strategii pentru a pune capăt violenței împotriva femeilor. Solicitățile de acțiune au fost repetate de multe ori, inclusiv prin *Recomandarea Generală CEDAW 35*, care a recunoscut că violența în bază de gen afectează atât fetele, cât și femeile pe tot parcursul vieții lor. În 2015, statele membre ONU au convenit asupra *Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă* (ODD), multe dintre care abordează violența (sau factorii de risc), inclusiv asupra scopurilor și indicatorilor din Obiectivele 5 și 16.1.

Violența față de copii rămâne a fi o problemă actuală pentru majoritatea țărilor lumii, iar prevenirea și combaterea acesteia se conține expres în *Obiectivele de Dezvoltare Durabilă 2030*, care prevăd acțiuni legate de prevenirea violenței față de copii și de îmbunătățirea răspunsului statelor la violență (*Ținta 16.2 Încetarea abuzului, exploatării, traficului și a tuturor formelor de violență împotriva copiilor*).

Pentru implementarea ODD, în 2015, la nivel internațional a fost creat Parteneriatul Global pentru Eradicarea Violenței Împotriva Copiilor (www.end-violence.org), care oferă o oportunitate de cumulare și consolidare a eforturilor guvernelor, ale organizațiilor internaționale, societății civile, organizațiilor religioase, sectorului privat, fundațiilor și organizațiilor filantropice, precum și ale mediului academic pentru combaterea fenomenului violenței față de copii.

În acest sens, comunitatea internațională a convenit să se conducă de o resursă agreată în comun pentru atingerea **Obiectivului de dezvoltare durabilă 16**, și anume a **Țintei 16.2**. Astfel, a fost elaborată și acceptată resursa **INSPIRE**, bazată pe dovezi, pentru toți cei care se angajează să prevină și să combată violența față de copii și adolescenți – începând de la guvern și până la organizațiile locale, de la societatea civilă și până la sectorul privat. Pachetul de strategii **INSPIRE** recunoaște și subliniază legătura directă dintre violența împotriva femeilor și violența față de copii, iar reducerea violenței împotriva femeilor adulte este cheia pentru prevenirea violenței împotriva copiilor.

Crearea și menținerea unor medii sigure în cadrul comunităților reprezintă una dintre strategiile promițătoare **INSPIRE** pentru reducerea violenței împotriva copiilor.

Școlile oferă un mediu important în care copiii, profesorii și personalul educațional pot învăța și adopta comportamente prosoziale, care pot contribui la prevenirea violenței în școală și în comunitate. Angajații din instituțiile de învățământ sunt abilitați prin lege să acționeze pentru a crea un mediu școlar protectiv și sigur pentru fiecare copil. Domeniile de competență în

¹ Convenția Consiliului Europei privind protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale (Convenția *Lanzarote*), adoptată în 2007 și ratificată de RM în 2010. <https://www.cnpac.md/ro/legislatie/>

protecția copilului împotriva violenței sunt prevăzute expres într-un șir de acte normative ce reglementează activitatea de prevenire, identificare și intervenție în cazurile de violență în instituția de învățământ. Aceste acte sunt:

- Codul educației al Republicii Moldova, nr. 152 din 17.07.2014;
- Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, nr. 45 din 01.03.2007;
- Legea privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, nr. 140 din 14.06.2013;
- Instrucțiunile privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistenta și monitorizarea copiilor-victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatarei și traficului, aprobate prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 270 din 08.04.2014;
- Procedura de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ în cazurile de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copilului, aprobată prin Ordinul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării (MECC) nr. 77 din 22 februarie 2013;
- Metodologia de aplicare a Procedurii de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ preuniversitar în cazurile de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copilului, aprobată prin Ordinul MECC nr. 858 din 23 august 2013.

Aceste documente servesc drept bază legală pentru elaborarea și implementarea unor acte interne instituționale, bazate pe realitățile specifice instituției, revizuite și adaptate periodic conform necesităților și viziunilor tuturor actorilor implicați (copii, părinți/ reprezentanți legali/ îngrijitori, cadre didactice).

Necesitatea stringentă în astfel de instrumente – documente instituționale – este susținută de dovezile obținute în cadrul unor studii realizate recent în Republica Moldova.

Prin **Sondajul privind violența împotriva copiilor și tinerilor** (VACS)², realizat în Republica Moldova în 2019, s-a constatat că:

- două din cinci fete (36,8%) și doi din cinci băieți (37,8%) au fost supuși cel puțin unui tip de violență;
- una din șapte fete (14,4%) și unul din douăzeci de băieți (5,3%) au fost supuși violenței sexuale până la vârsta de 18 ani;
- multe victime ale violenței sexuale n-au spus nimănui despre experiența lor.

Potrivit datelor globale, Republica Moldova are una dintre cele mai înalte rate de violență din regiune între semeni, ocupând poziția a 3-a în clasament după Lituania și Letonia: 57% din copiii de 13-15 ani au participat cel puțin o dată la o bătaie în ultimul an și/sau spun că au fost hărțuiți cel puțin o dată în ultimele câteva luni, conform Raportului *O lecție zilnică: #Violența în școli* (UNICEF, 2018). Aceste date au fost reconfirmate și de studiul național *Bullyingul în rândul adolescenților din Republica Moldova*³. Astfel, s-a constatat că în Moldova:

² Sondajul privind violența împotriva copiilor și tinerilor (VACS 2020). <https://www.cnpac.md/ro/studiu-privind-violenta-impotriva-copiilor-si-tinerilor-vacs-2019/>

³ Studiul *Bullyingul în rândul adolescenților din Republica Moldova*, 2019, realizat de Centrul de Investigații și Consultanță SocioPolis la solicitarea UNICEF Moldova. <https://www.unicef.org/moldova/rapoarte/bullying-ul-%C3%AEn-r%C3%A2ndul-adolescen%C8%9Bilor-din-republica-moldova>

- 86,8% din totalul elevilor claselor a VI-a – a XII-a sunt afectați de bullying: unii dintre elevi devin victime ale bullyingului, alții devin agresori sau martori.
- Victimele bullyingului constituie 70,8% din totalul elevilor.
- Martori ai bullying-ului sunt 75,6% din totalul elevilor chestionați.
- Agresorii reprezintă 41,1% din totalul adolescenților.
- Fiecare al 5-lea elev participant la cercetare a semnalat că, în școala în care își face studiile, „nu se iau măsuri cu elevii bătași”.

Formele de violență între semeni se manifestă atât în mediul real, cât și online. *Studiul Siguranța copiilor pe Internet*⁴ a demonstrat că în perioada pandemică (anul 2020):

- 14,8% din copiii au primit mesaje cu caracter sexual în mediul online în discuțiile online cu persoane necunoscute;
- 10% din copiii care au transmis poze persoanelor necunoscute au primit propuneri indecente;
- 16,3% din copiii de 12-15 ani au accesat involuntar un video sau unele imagini cu caracter sexual în timp ce navigau pe Internet și căutau altceva;
- 28,9% din copiii care s-au confruntat cu o situație de bullying în școală au trecut și prin experiența bullyingului online.

Potrivit Raportului generalizat privind cazurile de violență asupra copilului⁵, realizat de Ministerului Educației, Culturii și Cercetării, în semestrul I al anului de studii 2020-2021, angajații instituțiilor de învățământ au înregistrat 3586 cazuri de violență, dintre care 572 cazuri au fost referite autorităților statale, iar 3015 au fost examinate în cadrul instituției de învățământ. Anual, circa 1600–1700 cazuri de violență față de copii suspectate sunt raportate de instituțiile de învățământ în adresa autorităților de protecție a copilului.

Totodată, Studiul privind problemele sistemice care afectează răspunsul sistemului de protecție a copilului la exploatarea și abuzul sexual asupra copilului în Republica Moldova⁶, realizat de Consiliul Europei și publicat în martie 2020, a demonstrat necesitatea dezvoltării capacităților specialiștilor care lucrează cu copiii-victime sau potențiale victime ale abuzului, neglijării, exploatării sau traficului.

Studiul ONU privind violența împotriva copiilor a concluzionat că „practic toate formele de violență sunt legate de roluri și inegalități consolidate în bază de gen și încălcarea drepturilor copiilor este strâns legată de statutul femeilor”.

Violența din școli în bază de gen poate compromite starea de bine a copilului, sănătatea sa fizică și emoțională, astfel dăunând dezvoltării sale cognitive și emoționale. Dovezile obținute

⁴ Studiul Siguranța copiilor pe Internet, realizat de Centrul de Investigații și Consultanță Socio-Polis la solicitarea Centrului Internațional pentru Protecția și Promovarea Drepturilor Femeii La Strada, în parteneriat cu Ministerul Educației, Culturii și Cercetării. http://lastrada.md/files/resources/3/sumar_executiv_final.pdf

⁵ Raportul generalizat privind cazurile de violență asupra copilului. MECC RM. https://mecc.gov.md/sites/default/files/raport_mecc_vnet_sem_i_2020_2021.pdf

⁶ Studiul privind problemele sistemice care afectează răspunsul sistemului de protecție a copilului la exploatarea și abuzul sexual asupra copilului în Republica Moldova. <https://rm.coe.int/studiu-privind-problemele-sistemice-care-afecteaza-raspunsul-sistemulu/16809fa8f2>

sugerează că acest tip de violență în școală poate avea, de asemenea, consecințe pe termen lung și de lungă durată pentru tinerii care au fost martorii unei astfel de violențe, deoarece la maturitate e posibil să repete comportamentul pe care l-au „învățat” și pe care îl consideră acceptabil. Violența în bază de gen în școală adesea nu este raportată din cauza stigmatizării, rușinii, fricii de pedeapsă și lipsei unor mecanisme sigure de raportare și de răspuns.

În acest context, una dintre modalitățile de a asigura în instituțiile de învățământ protecția necesară tuturor copiilor este elaborarea și implementarea participativă a unei Politici pentru protecția copilului împotriva violenței (PPC) – act intern al instituției de învățământ (grădiniță, gimnaziu, liceu sau școală profesională/ colegiu), ce reglementează acțiunile instituției respective privind asigurarea dreptului copilului la siguranță, sprijin și intervenție în situațiile în care sănătatea și viața copilului sunt puse în pericol. Acest document concretizează/transpune în mod practic regulile de conduită și algoritmi de acțiune ai angajaților din instituție pentru prevenirea și intervenția în cazurile de violență față de copii. PPC include atât măsurile de prevenire în vederea reducerii la minim a riscului de vătămare, cât și acțiunile de intervenție prin care se asigură o gestionare corespunzătoare a posibilelor cazuri de violență. Politica de protecție a copilului este elaborată, apoi este revizuită/actualizată anual și aprobată de Consiliul de Administrare al instituției de învățământ.

Prezentul Curriculum este adresat angajaților instituțiilor de învățământ (managerilor, cadrelor didactice, cadrelor nondidactice) pentru facilitarea procesului de elaborare și implementare participativă a PPC în instituție. Documentul se axează anume pe abordarea participativă, care include informarea, consultarea, luarea deciziilor, desfășurarea acțiunilor și evaluarea rezultatelor de către toți actorii comunității școlare, având ca bază caracterul ciclic al procesului de dezvoltare a PPC: elaborare – implementare – evaluare – actualizare.

Scopul Programului: asigurarea mediilor școlare sigure și protective, prin elaborarea și implementarea participativă a Politicii pentru protecția copilului.

II. Obiective generale

La nivel de cunoaștere:

- să cunoască conceptele fundamentale privind protecția copilului împotriva violenței, legătura dintre inegalitățile în bază de gen, normele sociale, stereotipuri și violență;
- să cunoască acțiunile prevăzute de cadrul legal și procedurile sectoriale din domeniul educației privind protecția copilului de violența din mediul școlar;
- să cunoască componentele de bază ale Politicii instituționale de protecție a copilului;
- să cunoască etapele de elaborare și de implementare participativă a PPC.

La nivel de aplicare:

- să argumenteze necesitatea implicării instituției de învățământ în protecția copilului împotriva violenței;
- să evalueze riscurile de violență în instituție, luând în considerare inclusiv diferitele riscuri la care pot fi supuși fetele și băieții;
- să identifice acțiuni de prevenire a riscurilor de violență în instituția de învățământ;

- să elaboreze participativ reguli, proceduri, instrucțiuni privind protecția copilului împotriva violenței în instituția sa de învățământ;
- să includă copiii în procesul de elaborare și implementare a PPC, asigurând participarea acestora pe principiul egalității și echității;
- să implementeze prevederile PPC.

La nivel de integrare:

- să evalueze necesitățile instituției de învățământ privind elaborarea și implementarea participativă a PPC;
- să aplice un mecanism de monitorizare a procesului de implementare a PPC în instituția de învățământ.

III. Competențele dezvoltate în cadrul Programului:

- identificarea surselor informaționale privind drepturile și protecția copilului;
- identificarea și cartografierea riscurilor de violență față de copii în instituția de învățământ, luând în considerare inclusiv riscurile la care pot fi supuși fetele și băieții;
- elaborarea participativă a PPC în instituția de învățământ, asigurând participarea în baza principiului egalității și echității;
- elaborarea unui plan de implementare a PPC în instituția de învățământ;
- dezvoltarea proceselor participative, cu implicarea elevilor și a părinților în elaborarea și implementarea PPC;
- analiza critică a rezultatelor evaluării implementării PPC în instituția de învățământ;
- reactualizarea PPC în baza exercițiului de evaluare a implementării PPC.

IV. Precondițiile relevante pentru eficiența Programului

Programul dat este destinat angajaților unei instituții de învățământ (cadre didactice și cadre nondidactice, personal auxiliar), iar pentru realizarea eficientă a Programului, participanții vor ține cont de următoarele precondiții:

- motivație sporită de a lucra în echipă în scopul creării și menținerii mediilor protectoare pentru copii;
- atitudine proactivă în protecția copilului;
- calitate de angajat în domeniul educației (manager, cadru didactic, cadru nondidactic);
- competențe dezvoltate de comunicare asertivă, empatică și constructivă;
- implicare asumată pentru realizarea sarcinilor de grup și a celor individuale.

V. Sesiunile tematice și repartizarea orelor

Sesiunea	Tema	Durata (ore)
Sesiunea I	Protecția copilului: cadrul conceptual	8 ore: 4 ore contact direct/ 4 ore activitate independentă
Sesiunea II	Riscul de violență față de copii în instituția de învățământ	8 ore: 4 ore contact direct/ 4 ore activitate independentă
Sesiunea III	Elaborarea participativă a conținuturilor PPC privind prevenirea și intervenția în cazurile de bullying și violență între copii, inclusiv violență în bază de gen	8 ore: 4 ore contact direct/ 4 ore activitate independentă
Sesiunea IV	Elaborarea participativă a conținuturilor PPC privind prevenirea și intervenția în cazurile de violență din partea adulților, inclusiv violență în bază de gen	8 ore: 4 ore contact direct/ 4 ore activitate independentă
Sesiunea V	Structurarea conținuturilor elaborate și redactarea finală a PPC	8 ore: 4 ore contact direct/ 4 ore activitate independentă
Sesiunea VI	Procesul de implementare a PPC în instituție	8 ore: 4 ore contact direct/ 4 ore activitate independentă
Sesiunea VII	Monitorizarea și evaluarea PPC	8 ore: 4 ore contact direct/ 4 ore activitate independentă
Total		56 de ore

VI. Descrierea sesiunilor tematice

Nr. sesiunii	Tematica sesiunii	Obiective operaționale	Activități de învățare	Strategii didactice/ instrumente necesare
Sesiunea I	Protecția copilului: cadrul conceptual	Conștientizarea responsabilităților angajaților din instituțiile de învățământ privind asigurarea protecției copilului împotriva violenței Cunoașterea și aplicarea cadrului legal și normativ în domeniul protecției copilului	Relațiile dintre copil și adult – particularități și responsabilități Titularul de drepturi și titularul de obligații Violența față de copil: forme și indicatori	Discuție Lucru în grup Problematizare Reflecție Prezentare

Nr. sesiunii	Tematica sesiunii	Obiective operaționale	Activități de învățare	Strategii didactice/ instrumente necesare
		Actualizarea cunoștințelor privind violența față de copii, inclusiv violența în bază de gen Cunoașterea aspectelor de bază privind elaborarea și implementare participativă a PPC în instituție	Politica de protecție a copilului: declarația introductivă Elaborarea Politicii de protecție a copilului – proces participativ	
Sesiunea II	Riscul de violență față de copii în instituția de învățământ	Evaluarea riscului de violență față de copii în instituție Cartografierea potențialelor riscuri de violență în cadrul serviciilor/ activităților prestate de instituția de învățământ Identificarea acțiunilor de prevenire a violenței față de copii și a acțiunilor de răspuns în cazurile de violență suspectate	Reflecții asupra subiectului Protecția copilului Riscurile pentru siguranța copilului în instituția de învățământ Cartografierea riscurilor de violență Acțiuni de protecție a copiilor împotriva violenței	Discuție Lucru în grup Problematizare Reflecție Prezentare Studiu de caz
Sesiunea III	Elaborarea participativă a conținuturilor PPC privind prevenirea și intervenția în cazurile de bullying și violență între copii, inclusiv violență în bază de gen	Analiza complexității fenomenului de violență între copii, în special a fenomenului bullyingului și cyber-bullyingului, a violenței în bază de gen Identificarea acțiunilor de prevenire, identificare și intervenție în cazurile de violență între copii Elaborarea participativă a prevederilor PPC din instituția de învățământ	Riscurile de violență între copii Bullyingul și cyber-bullyingul – aspecte specifice Violența în bază de gen Prevenirea, identificarea și intervenția în cazurile de violență între copii Elaborarea/ reactualizarea prevederilor PPC	Discuție Lucru în grup Problematizare Reflecție Prezentare Studiu de caz Brainstorming

Nr. sesiunii	Tematica sesiunii	Obiective operaționale	Activități de învățare	Strategii didactice/ instrumente necesare
Sesiunea IV	Elaborarea participativă a conținuturilor PPC privind prevenirea și intervenția în cazurile de violență din partea adulților, inclusiv violență în bază de gen	Descrierea rolului adulților (angajați, vizitatori, părinți, alții) în protecția copilului Identificarea contextelor/ situațiilor cu risc de violență din partea adulților, inclusiv de violență în bază de gen Elaborarea prevederilor PPC pentru prevenirea și răspunsul la situațiile de violență față de copii din partea adulților Elaborarea structurii Politicii de protecție a copilului și integrarea tuturor conținuturilor elaborate într-un singur document	Identificarea prevederilor relevante pentru prevenire și intervenția în situațiile de violență din partea adulților, inclusiv în cazul violenței în bază de gen Elaborarea/ reactualizarea prevederilor PPC Elaborarea structurii PPC	Discuție Lucru în grup Reflecție Prezentare Brainstorming
Sesiunea V	Structurarea conținuturilor elaborate și redactarea finală a PPC	Generalizarea rezultatelor activităților realizate în cadrul sesiunilor anterioare Elaborarea anexelor necesare PPC din instituție Analiza critică a conținuturilor elaborate	Politica instituțională de protecție a copilului: conținuturi unite Elaborarea anexelor PPC	Discuție Lucru în grup Problematizare Reflecție Prezentare Studiu de caz Brainstorming Simulare de situație

Nr. sesiunii	Tematica sesiunii	Obiective operaționale	Activități de învățare	Strategii didactice/instrumente necesare
Sesiunea VI	Procesul de implementare a PPC în instituție	Înțelegerea importanței implementării participative a PPC în instituție și a necesității de monitorizare a acestui proces Planificarea procesului de implementare a PPC (periodicitate, părți implicate, resurse, indicatori de performanță etc.) Identificarea elementelor versiunii scurte a PPC și a versiunii prietenoase copiilor	Planificarea procesului de implementare a PPC Versiuni ale PPC: versiunea scurtă și versiunea prietenoasă copiilor Activități de implementare a PPC în instituție	Discuție Lucru în grup Problematizare Reflecție Prezentare Brainstorming
Sesiunea VII	Monitorizarea și evaluarea PPC	Conștientizarea importanței procesului de monitorizare și de evaluare a PPC pentru asigurarea protecției copiilor în instituția de învățământ Cunoașterea conținutului procesului de monitorizare a Planului de implementare a PPC Cunoașterea modului de desfășurare a evaluării PPC: scop, etape, persoane implicate Analiza și aplicarea instrumentelor: Chestionarul de evaluare a PPC, Chestionarul pentru elevi privind cazurile de violență în școală	Monitorizarea procesului de implementare a PPC Instrumente de evaluare a PPC Evaluarea PPC	Discuție Lucru în grup Problematizare Reflecție Prezentare Brainstorming

VII. Aspecte privind livrarea Programului

Programul este oferit de către un facilitator cu experiență în domeniul elaborării și implementării Politicii de protecție a copilului. De regulă, Programul este destinat pentru un grup multidisciplinar creat în instituția de învățământ și format din cadre didactice și cadre nondidactice, personal auxiliar, elevi, părinți. În cadrul celor 7 sesiuni de lucru, facilitatorul:

- a) va prezenta participanților aspectele conceptuale privind protecția copilului, abuzul și neglijarea copilului, structura și strategiile de elaborare și implementare a unei politici de protecție a copilului la nivelul unei instituții de învățământ;
- b) va facilita activitățile practice de elaborare a conținuturilor propriu-zise ale PPC pentru instituția de învățământ concretă.

Activitatea practică din cadrul sesiunilor va continua și după finalizarea acestora, în format individual sau de grup (tema pentru acasă/sarcini de lucru clar definite după fiecare sesiune). Politica de protecție a copilului din instituția de învățământ va fi elaborată progresiv pe parcursul tuturor sesiunilor, astfel încât la sfârșitul Programului acest document instituțional să fie finalizat.

Resurse informaționale

Acte legislative, normative naționale și internaționale:

1. COD nr. 1316 din 26-10-2000 CODUL FAMILIEI. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=112685&lang=ro
2. LEGE nr. 338 din 15-12-1994 privind drepturile copilului. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=94939&lang=ro
3. LEGE nr. 241 din 20-10-2005 privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=107319&lang=ro
4. LEGE nr. 5 din 09-02-2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=107179&lang=ro
5. LEGE nr. 45 din 01-03-2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110200&lang=ro
6. LEGE nr. 133 din 08-07-2011 privind protecția datelor cu caracter personal. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121238&lang=ro
7. LEGE nr. 121 din 25-05-2012 cu privire la asigurarea egalității. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=106454&lang=ro
8. LEGE nr. 30 din 07-03-2013 cu privire la protecția copiilor împotriva impactului negativ al informației. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=106343&lang=ro
9. LEGE nr. 140 din 14-06-2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110518&lang=ro
10. LEGE nr. 137 din 29-07-2016 cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunilor. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110484&lang=ro

11. Hotărârea Guvernului RM nr. 1001 din 30-09-2005 privind instituirea Consiliului național pentru protecția drepturilor copilului. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=104274&lang=ro
12. Hotărârea Guvernului RM nr. 270 din 08-04-2014 cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor-victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=18619&lang=ro
13. Hotărârea Guvernului RM nr. 143 din 12-02-2018 pentru aprobarea Instrucțiunii cu privire la mecanismul de cooperare intersectorială pentru prevenirea primară a riscurilor privind bunăstarea copilului. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=102076&lang=ro
14. Hotărârea Guvernului RM nr. 461 din 22-05-2018 cu privire la aprobarea Strategiei naționale de prevenire și combatere a traficului de ființe umane pentru anii 2018-2023 și a Planului de acțiuni pentru anii 2018-2020 privind implementarea acesteia. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=101736&lang=ro
15. Hotărârea Guvernului RM nr. 708 din 27-12-2019 pentru aprobarea Regulamentului-cadru cu privire la organizarea și funcționarea Centrului regional de asistență integrată a copiilor-victime/ martori ai infracțiunilor și a Standardelor minime de calitate. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=119740&lang=ro
16. Ordin nr. 153/1043/1042/293 din 08.10.2014 cu privire la aprobarea Fișei de sesizare a cazului suspect de violență, neglijare, exploatare și trafic al copilului. https://msmps.gov.md/sites/default/files/legislatie/ordin_nr.1042_din_08.10.2014_cu_privire_la_aprobarea_fisei_de_sesizare_a_cazului_suspect_de_violenta_neglijare_exploatare_si_trafic_al_copilului.pdf
17. Convenția cu privire la drepturile copilului, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989. https://cnpac.md/uploaded/Amicel/files/conv_dr_copilului.pdf
18. Convenția Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale. https://cnpac.md/uploaded/Amicel/files/Conventia_Lanzarote_2007.pdf
19. Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, adoptată la Istanbul, la 11 mai 2011. <https://cnpac.md/uploaded/Amicel/Legislatie/acte%20internationale/Conventia%20CE%20privind%20combater%20violentei%20impotriva%20femeilor.istambul.pdf>
20. Convenția Consiliului Europei privind lupta împotriva traficului de ființe umane. https://cnpac.md/uploaded/Amicel/Legislatie/acte%20internationale/Convenita_Consiliului_Europei_TFU.pdf
21. Convenția nr. 182/1999 privind interzicerea celor mai grave forme ale muncii copiilor și acțiunea imediată în vederea eliminării lor. https://cnpac.md/uploaded/Amicel/files/legi/conventia_182_md.pdf
22. PROTOCOL FACULTATIV la Convenția cu privire la drepturile copilului, referitor la vânzarea de copii, prostituția copiilor și pornografia infantilă, semnat la New York la 6 septembrie 2000. <https://cnpac.md/uploaded/Amicel/files/legi/protocol.pdf>

23. DIRECTIVA 2011/92/UE A PARLAMENTULUI EUROPEAN ȘI A CONSILIULUI din 13 decembrie 2011 privind combaterea abuzului sexual asupra copiilor, a exploatării sexuale a copiilor și a pornografiei infantile și de înlocuire a Deciziei-cadru 2004/68/JAI a Consiliului. <https://cnpac.md/uploaded/Amicel/Legislatie/acte%20internationale/DIRECTIVA%202011.92.UE%20A%20PARLAMENTULUI%20EUROPEAN%20SI%20A%20CONSILIULUI.pdf>

Studii internaționale și naționale:

24. RAPORT global “Ascuns la Vedere – O analiză statistică a violenței asupra copiilor”, 2014. <https://www.cnpac.md/ro/raport-global-ascuns-la-vedere-o-analiza-statistica-a-violentei-asupra-copiilor-2014/>
25. Raportul de estimare a costurilor violenței în familie și a violenței împotriva femeilor în Moldova, 2016. <https://www2.unwomen.org/-/media/field%20office%20moldova/attachments/publications/2016/raport%20costing%20of%20violence%20-%20ro.pdf?la=ro&vs=5852>
26. Studiul de cercetare „Exploatarea sexuală a copiilor și tinerilor în scopuri comerciale: atitudini față de problemă în țările selectate din Europa Centrală și de Est”. <https://www.cnpac.md/ro/studiu-de-cercetare-exploatarea-sexuala-a-copiilor-si-tinerilor-in-scopuri-comerciale-atitudini-fata-de-problema-in-tarile-selectate-din-europa-centrala-si-de-est/>
27. STUDIU privind violența împotriva copiilor și tinerilor [VACS] 2019. <https://www.cnpac.md/ro/studiu-privind-violenta-impotriva-copiilor-si-tinerilor-vacs-2019/>
28. Studiul „Opinii și percepții privind răspunsul statului în cazurile de abuz asupra copilului”. <https://www.cnpac.md/ro/studiul-opinii-si-perceptii-privind-raspunsul-statului-in-cazurile-de-abuz-asupra-copilului/>
29. Studiul “Corelația dintre abuzul sexual în copilărie și comportamentul sexual riscant ulterior”. <https://www.cnpac.md/ro/studiul-corelatia-dintre-abuzul-sexual-in-copilarie-si-comportamentul-sexual-riscant-ulterior/>
30. Studiul „Mecanismul de monitorizare a implementării actelor intersectoriale și sectoriale în domeniul prevenirii și combaterii violenței, neglijării, exploatării și traficului copilului: provocări și perspective”. <https://www.cnpac.md/ro/studiul-mecanismul-de-monitorizare-a-implementarii-actelor-intersectoriale-si-sectoriale-in-domeniul-prevenirii-si-combaterii-violentei-neglijarii-exploatarii-si-traficului-copilului-provocari-si-pers/>
31. STUDIUL „Opinii și percepții privind violența în familie și abuzul asupra copiilor”. <https://www.cnpac.md/ro/studiu-opinii-si-perceptii-privind-violenta-in-familie-si-abuzul-asupra-copiilor/>
32. Compendiul statistic cu privire la evoluția în anul 2019 a cazurilor de violență, neglijare, exploatare, trafic asupra copiilor. <https://www.cnpac.md/ro/compendiul-statistic-cu-privire-la-evolutia-in-anul-2019-a-cazurilor-de-violenta-neglijare-exploatare-trafic-asupra-copiilor-3/>

Ghiduri, broșuri:

1. Bătaia părintească înseamnă violență. Ghid pentru profesioniști. <https://www.cnpac.md/ro/bataia-parinteasca-inseamna-violenta/>
2. Camilletti, E.; Cookson, T.P.; Nesbitt-Ahmed, Z.; Sandoval, R.; Staab, S.; and Tabbush, C. Mainstreaming gender into social protection strategies and programmes: Evidence from 74 low- and middle-income countries, UNICEF Innocenti and UN Women, New York. <https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/MAINSTREAMING%20GENDER%20Rev.pdf>

3. Copilul maltratat: intervenții multidisciplinare. <https://www.cnpac.md/ro/copilul-maltratat-interventii-multidisciplinare/>
4. Copilul victimă a abuzului sexual: intervenții multidisciplinare. <https://www.cnpac.md/ro/copilul-victima-a-abuzului-sexual-interventii-multidisciplinare/>
5. Cum să ajutăm copiii abuzați sexual? Ghid pentru profesioniști. <https://www.cnpac.md/ro/cum-sa-ajutam-copiii-abuzati-sexual/>
6. Cum să educi copilul cu dragoste și respect. Ghid pentru părinți. <https://www.cnpac.md/ro/cum-sa-educi-copilul-cu-dragoste-si-respect/>
7. Cum să fiu un părinte bun pentru adolescentul meu? Ghid pentru părinți. <https://www.cnpac.md/ro/cum-sa-fi-u-n-parinte-bun-pentru-adolescentul-meu/>
8. Cum să protejăm adolescenții de abuzul emoțional. Ghid pentru părinți. <https://www.cnpac.md/ro/cum-sa-protejam-adolescentii-de-abuzul-emotional/>
9. Cum să protejăm copiii de abuzul sexual. Ghid pentru părinți. <https://www.cnpac.md/ro/cum-sa-protejam-copiii-de-abuzul-sexual/>
10. Cum să recunosc un abuz. Broșură pentru adolescenți. <https://www.cnpac.md/ro/cum-sa-recunosc-un-abuz-brosura-pentru-adolescenti/>
11. Cum să recunosc un abuz. Broșură pentru copii. <https://www.cnpac.md/ro/cum-sa-recunosc-un-abuz-brosura-pentru-copii/>
12. Gender Dimensions of Violence Against Children and Adolescents. <https://www.unicef.org/documents/gender-dimensions-violence-against-children-and-adolescents>
13. Monitorizarea și evaluarea activităților cu tineri. Ghid pentru tineri și profesioniști care lucrează cu tinerii. Chișinău, 2006. https://drepturilecopilului.md/files/publications/GHID_1profes_2006_FINAL_New.pdf
14. Munca în adolescență. Broșură pentru adolescenți. <https://www.cnpac.md/ro/munca-in-adolescenta-2/>
15. Politica de protecție a copilului în instituția de învățământ. Ghid de implementare. MECC. https://mecc.gov.md/sites/default/files/politica_de_protectie_a_copiluluighid_de_implementare.pdf
16. Politica de protecție – pentru siguranța copiilor în instituțiile de învățământ. Pliant. <https://www.cnpac.md/ro/politica-de-protectie-pentru-siguranta-copiilor-in-institutiile-de-invatare/>
17. Prevenirea violenței în instituția de învățământ. Ghid metodologic. Sub redacția V. Adăscăliță, R. Josanu, I. Moldovanu, T. Epoian. Chișinău, 2017. https://mecc.gov.md/sites/default/files/prevenirea_violentei_in_institutia_de_invatamant_ghid_metodologic.pdf
18. Protecția copilului de violență în instituția de învățământ. Culegere de acte normative. Chișinău, 2017. https://drepturilecopilului.md/files/Culegere_Normative_RO.pdf
19. Strategii pentru o clasă fără bullying. Manual pentru profesori și personalul școlar. Salvați copiii. 2016. <http://listen.animusassociation.org/wp-content/uploads/2016/09/manual-rom-web.pdf>

SUPORT DE CURS

PROGRAMUL DE INSTRUIRE A FACILITATORILOR
ÎN ELABORAREA ȘI IMPLEMENTAREA
PARTICIPATIVĂ A POLITICII DE PROTECȚIE
A COPILULUI ÎN INSTITUȚIA DE ÎNVĂȚĂMÂNT

INTRODUCERE

Protecția copilului împotriva violenței este un drept fundamental și o condiție esențială pentru creșterea și dezvoltarea acestuia. Republica Moldova și-a asumat obligația de a respecta, a proteja și a asigura realizarea acestui drept prin ratificarea *Convenției Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului* la data de 12 decembrie 1990. Astfel, statul s-a angajat să elaboreze și să implementeze proceduri eficiente de prevenire și de intervenție în cazurile de violență față de copii.

Instituțiile de învățământ sunt parte a sistemului de protecție a copilului. Angajații din aceste instituții sunt abilitați prin lege să acționeze pentru a crea un mediu școlar protectiv și sigur pentru fiecare copil. Astfel, în anul 2019, specialiștii în domeniul abuzului, neglijării, exploatarei și traficului (ANET) copilului din cadrul instituțiilor de învățământ ale Ministerului Educației, Culturii și Cercetării (MECC) au identificat 9908 cazuri de violență, neglijare, exploatarea și/sau trafic de copii suspectate (cazuri VNET)¹.

În acest context, asigurarea protecției necesare tuturor copiilor împotriva fenomenului violenței poate fi realizată prin elaborarea și implementarea **Politicii de protecție a copilului (PPC)**, care este un *act intern al instituției de învățământ* (grădiniță, gimnaziu, liceu sau *școală profesională/ colegiu*), *ce reglementează acțiunile instituției respective privind asigurarea dreptului copilului la siguranță, sprijin și intervenție în situațiile în care sănătatea și viața acestuia sunt puse în pericol*. Acest document vizează regulile de conduită și acțiunile angajaților instituțiilor de învățământ pentru prevenirea și intervenția în cazurile de violență față de copii.

Suportul de curs este destinat facilitatorilor din cadrul *Programului de elaborare și implementare participativă a Politicii de protecție a copilului în instituția de învățământ* (în continuare – Programul). Acesta include repere metodologice privind realizarea Programului, descrierea detaliată a celor 7 sesiuni din cadrul Programului, fișe-resurse pentru facilitator și participanți, lista surselor bibliografice.

Repere metodologice privind livrarea programului

Programul are la bază abordarea participativă a procesului de dezvoltare a PPC în instituție, ceea ce presupune implicarea în acest proces, prin crearea grupului de lucru, a reprezentanților din toate grupele comunității școlare: cadre didactice, cadre nondidactice, personal auxiliar, elevi și părinți. În acest context, este foarte importantă etapa de selectare a membrilor grupului de lucru care vor participa la elaborarea PPC, având următoarele responsabilități:

- determinarea structurii PPC și redactarea conținuturilor,
- consultarea opiniei comunității școlare privind conținuturile elaborate,
- planificarea procesului de implementare a PPC în instituție,
- evaluarea impactului PPC în asigurarea dreptului la protecție al copiilor din instituție,
- reactualizarea conținuturilor PPC în funcție de rezultatele obținute în cadrul evaluării.

¹ Compendiul statistic cu privire la evoluția în anul 2019 a cazurilor de violență, neglijare, exploatare, trafic asupra copiilor, elaborat de Centrul Național de Prevenire a Abuzului față de Copii. <https://www.cnpac.md/ro/compendiul-statistic-cu-privire-la-evolutia-in-anul-2019-a-cazurilor-de-violenta-neglijare-exploatare-trafic-asupra-copiilor-3/>

Premergător procesului de elaborare și implementare a PPC, se vor identifica și selecta membrii grupului de lucru prin emiterea unui ordin la nivel de instituție, cu indicarea sarcinilor de lucru și a perioadei de realizare a acestora. Pentru dezvoltarea și punerea în practică a Politicii de protecție a copilului în instituție, este important ca membrii grupului de lucru să fie prezenți la toate sesiunile și la realizarea sarcinilor independente, să colaboreze pentru îndeplinirea sarcinilor de grup, să împărtășească informații relevante privind realitatea școlară, să analizeze situația din instituția de învățământ și să ia decizii privind asigurarea protecției copiilor de violență prin elaborarea și implementarea PPC. De asemenea, este oportun ca la începutul Programului să fie repartizate rolurile în cadrul grupului, având în vedere sarcinile de lucru. Spre exemplu, pot fi identificate persoane responsabile care vor colecta informația elaborată de participanți în cadrul sesiunilor/realizării temelor pentru acasă sau persoane responsabile care vor redacta textul final al documentului. Este de menționat faptul că Politica de protecție a copilului este un produs colectiv și pentru elaborarea acesteia sunt responsabili toți membrii grupului de lucru.

În instituțiile în care există deja o Politică de protecție a copilului, aceasta poate fi evaluată din perspectiva conținutului PPC, dar și a procesului de elaborare și implementare, utilizând Chestionarul de autoevaluare privind Politica de protecție a copiilor (vezi Fișa de lucru 11). Acesta poate fi aplicat la începutul desfășurării Programului pentru a colecta informații despre conținuturile ce necesită a fi reactualizate.

Programul conține 7 sesiuni, conform Curriculumului pentru Programul de elaborare și implementare participativă a Politicii de protecție a copilului în instituția de învățământ:

Sesiunea I	Protecția copilului: cadrul conceptual
Sesiunea II	Riscul de violență față de copii în instituția de învățământ
Sesiunea III	Elaborarea participativă a conținuturilor PPC privind prevenirea și intervenția în cazurile de bullying și violență între copii, inclusiv violență în bază de gen
Sesiunea IV	Elaborarea participativă a conținuturilor PPC privind prevenirea și intervenția în cazurile de violență din partea adulților, inclusiv violență în bază de gen
Sesiunea V	Structurarea conținuturilor elaborate și redactarea finală a PPC
Sesiunea VI	Procesul de implementare a PPC în instituție
Sesiunea VII	Monitorizarea și evaluarea PPC

Consecutivitatea sesiunilor din Program reflectă caracterul ciclic al procesului de dezvoltare a PPC în instituție: elaborare – implementare – evaluare – actualizare, ceea ce presupune realizarea integrală a acestuia în instituțiile în care nu există o PPC.

Orarul ședințelor de lucru se va discuta cu membrii grupului de lucru și se recomandă ca acestea să fie desfășurate la un interval de circa 10 zile, astfel încât participanții să dispună de timp suficient pentru realizarea sarcinilor independente.

Durata de lucru a fiecărei sesiuni va constitui 8 ore: 4 ore pentru activitățile față în față cu facilitatorul (sesiuni descrise în Suportul de curs) și 4 ore pentru realizarea sarcinilor independente obligatorii (temă pentru acasă), prezentate la sfârșitul fiecărei sesiuni de lucru și analizate în grup la începutul sesiunilor noi.

Sesiunile tematice ale Programului, descrise în Suportul de curs, sunt prezentate ca proiecte de activități constituite din 3 părți distincte:

- Prima parte este proiectată pentru a fi realizate activități de prezentare și analiză a sarcinilor independente realizate de grupul de lucru.
- A doua parte este destinată activităților interactive de cunoaștere a conceptelor privind protecția copiilor împotriva violenței și realizarea sarcinilor practice de elaborare și implementare a PPC.
- A treia parte este planificată pentru stabilirea și explicarea sarcinilor independente de lucru, care urmează a fi realizate de participanți în intervalul dintre sesiuni.

Facilitatorul este încurajat:

- să transmită profesioniștilor mesaje articulate clar, formulate la fiecare sesiune de lucru în compartimentul **Notă pentru facilitator**;
- să facă uz de Lista anexelor de la pag. 65-90, unde sunt prezentate fișele pentru desfășurarea activităților cu participanții la Program;
- să consulte Resursele informaționale de la pag. 91-94, fiind recomandate și membrilor grupului de lucru pentru realizarea temelor pentru acasă.

Sesiunea I. PROTECȚIA COPILULUI: CADRUL CONCEPTUAL

Obiective operaționale:

La finalul sesiunii, participanții/angajații instituției vor fi capabili:

- să conștientizeze responsabilitățile angajaților din instituția de învățământ privind asigurarea protecției copilului împotriva violenței;
- să cunoască și să aplice cadrul legal și normativ în domeniul protecției copilului;
- să actualizeze cunoștințele privind violența față de copii, inclusiv violența în bază de gen: forme, manifestări, consecințe;
- să cunoască aspectele de bază privind elaborarea și implementare participativă a PPC în instituție.

Materiale și echipamente necesare:

- foi flipchart, carioci, fișe colorate cu bandă adezivă;
- fișe pentru participanți:
 - ✓ Fișa informativă 1. Violența față de copii: forme și indicatori;
 - ✓ Fișa informativă 2. Ce este bullyingul?

Metode și forme de lucru: discuție, lucru în grup, problematizare, reflecție, prezentare

Timpul estimat pentru sesiune: 4 ore

Structura sesiunii:

Activitatea 1. Salutul și prezentarea participanților (20 min.)

Activitatea 2. Regulile grupului (20 min.)

Activitatea 3. Relațiile dintre copil și adult – particularități și responsabilități (30 min.)

Activitatea 4. Violența față de copil: forme și indicatori (50 min.)

Activitatea 5. Politica de protecție a copilului (55 min.)

Activitatea 6. Elaborarea Politicii de protecție a copilului – proces participativ (30 min.)

Activitatea 7. Tema pentru acasă (10 min.)

Activitatea 8. Feedbackul participanților la sfârșit de sesiune și planificarea sesiunilor (15 min.)

SCENARIUL SESIUNII

Activitatea 1. Salutul și prezentarea participanților (20 min.)

- Facilitatorul salută participanții, se prezintă și descrie procesul ce urmează să fie desfășurat în cadrul instituției de învățământ privind dezvoltarea Politicii de protecție a copilului (PPC).

- Fiecare participant se prezintă după următoarea formulă: numele, prenumele, funcția în instituție, 2 lucruri pe care le așteaptă din partea altor participanți și 2 lucruri pe care le va oferi altora în cadrul activităților comune.

Sugestii pentru facilitator. Fiecărui participant i se va oferi posibilitatea să scrie așteptările sale, iar pentru aceasta pot fi folosite carioci și fișe cu bandă adezivă de 2 culori. Pe parcursul prezentării, fiecare participant lipește fișele cu așteptări pe o foaie de flipchart împărțită în două părți: pe prima parte – așteptările din partea membrilor grupului, pe partea a doua – lucrurile pe care el le va oferi altora.

Așteptările mele din partea membrilor grupului	Pot să ofer grupului
...	...

(20 minute)

- Facilitatorul prezintă pe scurt scopul întâlnirii, Curriculumul Programului și agenda de lucru. Apoi le oferă participanților posibilitatea de a adresa întrebări de clarificare, concretizare și răspunde la acestea.

Activitatea 2. Regulile grupului (20 min.)

- Facilitatorul generalizează așteptările și lucrurile ce pot fi oferite de către participanți și subliniază faptul că eficiența activităților comune și implicarea tuturor depinde de modul de organizare și relaționare în cadrul grupului.
- Facilitatorul le solicită participanților să formuleze (comportamental, de la persoana I) regulile grupului, bazându-se pe așteptările formulate, și le fixează pe o foaie de flipchart. El poate sugera unele reguli de grup după cum urmează mai jos.

Regulile grupului de lucru
– ...
– ...
– Păstrez confidențialitatea: nu divulg informațiile personale aflate de la alți participanți.
– Vorbesc despre experiența personală.
– Consider că fiecare participant are dreptul să-și exprime opinia.
– Mă implic în activitățile din cadrul sesiunilor.
– Respect regulile de grup stabilite.

(10 minute)

Întrebări pentru reflecție:

- ✓ Cum vă simțiți după identificarea așteptărilor participanților și stabilirea regulilor de grup?
- ✓ De ce este necesar de a stabili reguli în activitatea unui grup?
- ✓ Cum a fost procesul de stabilire a regulilor grupului?

- ✓ Cum trebuie să fie formulată o regulă pentru a fi eficientă?
- ✓ Care sunt avantajele/dezavantajele (dacă sunt) elaborării participative a regulilor comune pentru toți?
- ✓ Ce înseamnă "a lua decizii în mod participativ" în instituție?

(10 minute)

Activitatea 3. Relațiile dintre copil și adult – particularități și responsabilități (30 min.)

Facilitatorul le propune participanților să-și amintească copiii cu care lucrează, să se gândească la ei și să reflecteze asupra următoarelor întrebări:

- ✓ Ce nevoi are un copil?
- ✓ Cine este responsabil să răspundă nevoilor copilului?
- ✓ Cât de important este să se răspundă nevoilor copilului?
- ✓ Cum acestea pot fi satisfăcute?
- ✓ Ce se înțelege prin „nevoia de protecție” și cine este responsabil să asigure protecție copiilor?

Sugestii pentru facilitator. Facilitatorul încurajează participanții să-și exprime opiniile liber, direct, sincer. În caz de necesitate, revine la regulile grupului pentru a le reaminti participanților.

Notă pentru facilitator

- ✓ Protecția împotriva violenței este un drept fundamental al copilului și o nevoie de bază pentru creșterea și dezvoltarea acestuia, consemnată în Convenția ONU cu privire la drepturile copilului.
- ✓ Copiii sunt titulari/deținători de drepturi. Ei, în mod direct sau prin părinți/îngrijitori/ profesioniști își cer drepturile de la persoanele și instituțiile care au obligații față de ei să îi protejeze.
- ✓ Adulții sunt titulari/deținători de obligații, adică au obligații și sunt responsabili prin lege să le respecte drepturile. Aceștia pot fi trași la răspundere pentru nerespectarea drepturilor copiilor.
- ✓ În Republica Moldova, prin lege este interzisă orice formă de violență față de copii, în orice mediu.
- ✓ Legislația Republicii Moldova obligă toți angajații unei instituții de învățământ să acționeze pentru a preveni și a stopa cazurile de violență față de copii.

(30 minute)

Activitatea 4. Violența față de copil: forme și indicatori (50 min.)

- Facilitatorul le propune participanților să-și amintească – din propria experiență sau din cele observate – situații în care, după părerea lor, a fost aplicată violența față de copii. El îndeamnă participanții să explice criteriile/indicatorii ce sugerează că acest caz este unul de violență. Totodată, încurajează toți participanții să-și expună opinia.

Indicatori ai violenței

...
...
...

- Facilitatorul scrie pe o foaie de flipchart indicatorii menționați, oferind participanților Fișa informativă 1. Violența față de copii: forme și indicatori.
- Introduce noțiunea de violență școlară, explicând-o conform schemei:
 - **Ce?** – acțiuni agresive planificate sau spontane;
 - **Unde?** – în încăperile sau pe teritoriul instituției;
 - **Când?** – în timpul orelor, al recreațiilor sau al activităților desfășurate în afara școlii (excursii, concursuri etc.);
 - **Cine?** – toți membrii comunității școlare.

(20 minute)

Notă pentru facilitator

- ✓ Violența este orice formă de maltratare fizică și/sau psihică, abuz sexual, neglijare, tratare neglijentă, exploatare în scopuri comerciale, care poate cauza daune efective sau potențiale pentru sănătatea, supraviețuirea, dezvoltarea, demnitatea copilului, în contextul unei relații de responsabilitate, încredere sau autoritate.
- ✓ Violența școlară se referă la toate formele de violență asupra elevilor care au loc în instituțiile de învățământ și în preajma acestora, fiind comise de elevi, profesori, angajați ai instituției de învățământ. Aceasta include violența fizică, violența psihologică, violența sexuală, bullyingul – una dintre cele mai frecvente forme de violență școlară.
- ✓ Violența se deosebește de alte acțiuni prin faptul că poartă un caracter intenționat. Vătămrile corporale sau trauma psihologică primite în urma unei căderi întâmplătoare, loviturile în timpul unei bătaii în scop de autoapărare, dacă cel care se apără nu intenționează să provoace daune fizice sau de altă natură, NU reprezintă violență.
- ✓ Bullyingul se referă la acele comportamente prin care o persoană sau un grup de persoane rănește în mod intenționat și repetat o altă persoană, în condițiile în care între persoana/grupul care rănește și persoana rănită există un dezechilibru de putere (Olweus, 1993).
- ✓ Violența în bază de gen² este termenul general utilizat pentru a cuprinde violența ce are loc ca urmare a așteptărilor de rol asociate fiecărui gen, împreună cu relațiile inegale de control și de putere dintre cele două genuri, în contextul unei societăți specifice.
- ✓ Violența în bază de gen afectează milioane de copii, familii, comunități și poate avea loc în diferite medii, inclusiv în instituțiile de învățământ și în preajma acestora.
- ✓ Victime ale violenței în bază de gen pot fi deopotrivă fete și băieți, femei și bărbați. Însă, sintagma „violență în bază pe gen” este adesea percepută în întreaga lume ca „violență împotriva femeilor”, deoarece aproape întotdeauna are un impact negativ mai mare asupra femeilor și fetelor.

(5 minute)

² <https://www.memoria.md/files/publicatii//Books/Ghid%20practic%20Documentarea%20Violentei%20in%20baza%20de%20gen.pdf>

- Facilitatorul prezintă unele date din studiile realizate recent în Republica Moldova privind violența față de copii:
- 1. Potrivit *Sondajului privind violența copiilor și tinerilor*³ (VACS, 2019, MSMPS):
 - două din cinci fete (36,8%) și doi din cinci băieți (37,8%) au fost supuși cel puțin unui tip de violență;
 - una din șapte fete (14,4%) și unul din douăzeci de băieți (5,3%) au fost supuși violenței sexuale până la vârsta de 18 ani;
 - multe victime ale violenței sexuale n-au spus nimănui despre experiența lor.
- 2. Potrivit *Raportului generalizat privind cazurile de violență asupra copilului*, realizat de Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, în semestrul I al anului de studii 2020-2021:
 - angajații instituțiilor de învățământ au înregistrat 3586 cazuri de violență, dintre care 572 cazuri au fost raportate autorităților tutelare, iar 3015 au fost examinate în cadrul instituției de învățământ;
 - anual, circa 1600–1700 cazuri de violență față de copii suspectate sunt referite de instituțiile de învățământ în adresa autorităților de protecție a copilului.
- 3. Potrivit *Compendiului statistic cu privire la evoluția în anul 2019 a cazurilor de violență, neglijare, exploatare, trafic asupra copiilor*, elaborat de Centrul Național de Prevenire a Abuzului față de Copii în anul 2020, specialiștii ANET din cadrul instituțiilor de învățământ ale MECC, în anul 2019, au identificat 9908 cazuri VNET suspectate (în creștere cu 6,3% față de anul 2018, iar față de 2017 creșterea fiind nesemnificativă – de 0,04%), cu o rată de referire a acestora către Autoritățile Tutelare Locale de 17,1% (în creștere cu 0,3 p.p. față de anul 2018, dar cu o descreștere 0,7 p.p. față de anul 2017).
- 4. Potrivit Studiului național *Bullyingul în rândul adolescenților din Republica Moldova*⁴:
 - 86,8% din totalul elevilor claselor a VI-a – a XII-a sunt afectați de bullying: unii dintre elevi devin victime ale bullyingului, alții devin agresori sau martori.
 - Victimele bullyingului reprezintă 70,8% din totalul elevilor.
 - Martori ai bullyingului sunt 75,6% din totalul elevilor chestionați.
 - Agresorii reprezintă 41,1% din totalul adolescenților.
 - Fiecare al 5-lea elev participant la cercetare a semnalat că în școala în care își face studiile „nu se iau măsuri cu elevii bățăuși”.
- 5. Studiul *Siguranța copiilor pe Internet*⁵ a arătat că 96,5% (1399 de respondenți) din copii cu vârsta de 12-15 ani au cont/profil pe rețelele de socializare. Datele cercetării atestă că peste 44% din copii sunt prezenți pe rețelele de socializare de la o vârstă extrem de fragedă – sub 10 ani, 24% – de la 10 ani, iar 1/3 – de la vârsta de 11-13 ani. Acest lucru demonstrează necesitatea informării copiilor despre riscurile existente în mediul online, din momentul în care aceștia merg pentru prima dată la școală.

(10 minute)

³ Raportul generalizat privind cazurile de violență asupra copilului. MECC RM. https://mecc.gov.md/sites/default/files/raport_mecc_vnet_sem_i_2020_2021.pdf

⁴ Studiul *Bullyingul în rândul adolescenților din Republica Moldova*, 2019, realizat de Centrul de Investigații și Consultanță SocioPolis la solicitarea UNICEF Moldova. <https://www.unicef.org/moldova/rapoarte/bullying-ul-%C3%AEn-r%C3%A2ndul-adolescen%C8%9Bilor-din-republica-moldova>

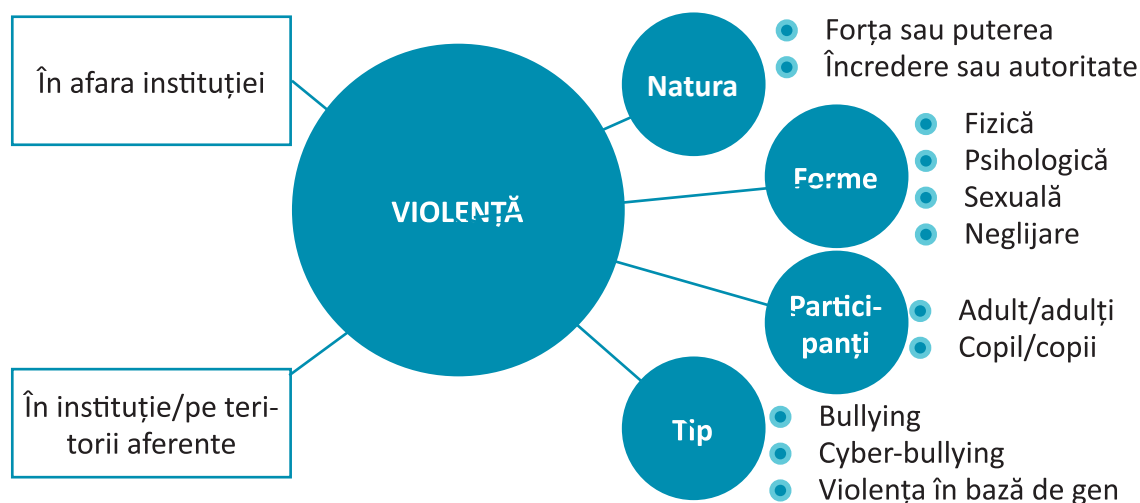
⁵ Studiul *Siguranța copiilor pe Internet*, realizat de Centrul de Investigații și Consultanță SocioPolis la solicitarea Centrului Internațional pentru Protecția și Promovarea Drepturilor Femeii La Strada, în parteneriat cu Ministerul Educației, Culturii și Cercetării. http://lastrada.md/files/resources/3/sumar_executiv_final.pdf

Întrebări pentru reflecție:

- De ce este important ca profesioniștii să cunoască definiția, manifestările, consecințele fenomenului violenței?
- De ce este important ca profesioniștii să cunoască formele violenței?
- Ce simțiți atunci când vă gândiți la violența față de copiii care își fac studiile în instituția Dvs.?
- Ce acțiuni pot fi întreprinse pentru a proteja copiii de violență?
- De ce resurse aveți nevoie pentru a proteja copiii de violență? (cunoștințe, suportul colegilor etc.).

Sugestii pentru facilitator. Prin întrebările de reflecție, facilitatorul ajută grupul să conștientizeze necesitatea abordării comune, bazată pe înțelegerea fenomenului și pe cunoașterea aspectelor legale.

Aspectele de bază legate de problema violenței față de copii sunt prezentate în schema ce urmează.

(15 minute)

Activitatea 5. Politica de protecție a copilului (55 min.)

- Facilitatorul generalizează că pe parcursul sesiunii au fost stabilite următoarele aspecte:
- Nevoia de protecție a copilului este una permanentă.
- Adulții (inclusiv angajații instituției de învățământ) sunt responsabili pentru asigurarea dreptului copilului la protecție împotriva violenței.
- Violența față de copii, inclusiv violența școlară, îi afectează pe mulți copii.
- Răspunsul la cazurile de violență se bazează pe prevederile legislației în vigoare, și anume:
 - ✓ Codul educației al Republicii Moldova, nr. 152 din 17.07.2014;
 - ✓ Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, nr. 45 din 01.03.2007;
 - ✓ Legea privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, nr. 140 din 14.06.2013;

- ✓ Instrucțiunile privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistenta și monitorizarea copiilor-victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului, aprobate prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 270 din 08.04.2014;
 - ✓ Procedura de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ în cazurile de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copilului, aprobată prin Ordinul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării (MECC) nr. 77 din 22 februarie 2013;
 - ✓ Metodologia de aplicare a Procedurii de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ preuniversitar în cazurile de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copilului, aprobată prin Ordinul MECC nr. 858 din 23 august 2013;
- Apoi, facilitatorul menționează că aspectele identificate pot fi reflectate într-un singur document instituțional – Politica de protecție a copilului. Aceasta răspunde necesităților copiilor (care au certitudinea că adulții vor interveni pentru a-i proteja) și necesităților adulților (care au certitudinea că modul în care interacționează cu copiii este non-violent și în conformitate cu obligațiile pe care le au în protecția copiilor de violență). Totodată, PPC reflectă acțiuni în funcție de riscurile cauzate de infrastructura instituției și de serviciile ce le oferă, de exemplu: instituție neîngrădită, bloc sanitar construit în afara instituției, transport școlar, cămine pentru elevi.

(10 minute)

- Facilitatorul le propune participanților să elaboreze un text în care să descrie angajamentul/declarația instituției privind protecția copilului împotriva violenței, care în continuare va constitui partea introductivă a PPC. În cazul în care acest angajament există, li se propune să-l analizeze, luând în considerare elementele structurale ale acestuia:
 - ✓ Ce este Politica instituțională de protecție a copilului în instituția Dvs.?
 - ✓ Cui îi este adresat acest document în instituția Dvs.?
 - ✓ Care este scopul elaborării documentului?
 - ✓ Cum se elaborează/a fost elaborată PPC?
 - ✓ La ce aspecte se referă?
- Pentru a răspunde la aceste întrebări, facilitatorul oferă grupului 25 de minute. Participanții notează răspunsurile pe o foaie de flipchart.

(20 minute)

- După expirarea timpului de lucru, facilitatorul le propune grupurilor să prezinte rezultatele discuțiilor grupului mare.

Întrebări pentru reflecție:

- Care este rolul părții introductive (Declarația privind protecția copilului) a PPC?
- Cui se adresează?
- Ce mesaj transmite instituția prin această declarație?

Cine trebuie să participe la elaborarea acestei declarații?

(20 minute)

Notă pentru facilitator

- ✓ Politica de protecție a copilului (PPC) este un act intern al instituției de învățământ (grădiniță, gimnaziu, liceu sau școală profesională/ colegiu), ce reglementează acțiunile instituției de asigurare a dreptului copilului la siguranță, sprijin și intervenție în situațiile în care sănătatea și viața copilului sunt puse în pericol.
- ✓ PPC vizează toți angajații, voluntarii și oaspeții instituției de învățământ, precum și persoanele care prestează temporar servicii și intră în contact cu copiii (șoferi de autobuz, personal de la cantină, asistenți la orele deschise, părinți, formatori, parteneri, donatori, reprezentanți ai mass-mediei etc.).
- ✓ PPC răspunde necesităților copiilor (ei au certitudinea că adulții vor interveni pentru a-i proteja) și necesităților adulților (aceștia au certitudinea că modul în care interacționează cu copiii este nonviolent și este în conformitate cu obligațiile pe care le au în protecția copiilor împotriva violenței).

(5 minute)

Activitatea 6. Elaborarea Politicii de protecție a copilului – proces participativ (30 min.)

- Facilitatorul le propune participanților să ofere exemple de decizii care se iau în școală. Notează toate exemplele pe un flipchart. Apoi inițiază o discuție de reflecție privind modul de adoptare a deciziilor la nivel de instituție și implicarea copiilor în procesul decizional:
 - ✓ Pe cine vizează aceste decizii cel mai frecvent?
 - ✓ Cine participă la adoptarea acestor decizii?
 - ✓ Care sunt avantajele participării copiilor la adoptarea deciziilor în instituție?
 - ✓ Ce se înțelege prin noțiunea de ”proces decizional participativ”?
 - ✓ Care sunt avantajele elaborării/revizuirii și implementării PPC în mod participativ?
 - ✓ În ce constă rolul fiecărui participant în acest proces?
 - ✓ Cum poate fi asigurat aspectul participativ al procesului elaborării/revizuirii și implementării PPC în instituție?

Sugestii pentru facilitator. Pentru ca autoevaluarea procesului decizional în instituția de învățământ să fie una utilă, este importantă poziția de acceptare a opiniilor tuturor participanților, transmisă de către facilitator grupului.

(20 minute)

Notă pentru facilitator

- ✓ În instituțiile de învățământ, deciziile privind copiii trebuie să fie luate întotdeauna cu participarea acestora.
- ✓ Participarea copiilor la luarea deciziilor creează condiții optime pentru creșterea nivelului de responsabilitate al adulților, precum și al copiilor pentru implementarea deciziilor.
- ✓ Un proces participativ presupune crearea oportunităților de participare și implicare benevolă a reprezentanților întregii comunități școlare în procesul de luare a deciziilor la nivelul instituției de învățământ.

- ✓ Aspectul participativ al procesului de elaborare – implementare – monitorizare – evaluare – actualizare a PPC poate fi asigurat prin implicarea cadrelor didactice și a celor nondidactice, a elevilor și a părinților în toate etapele procesului.

(10 minute)

Activitatea 7. Tema pentru acasă (10 min.)

- Facilitatorul le explică participanților sarcina comună propusă spre realizare până la sesiunea următoare, și anume: să introducă modificările necesare în Declarația scrisă a Politicii de protecția a copilului sau să elaboreze una, în cazul în care nu există. Se discută cu participanții modul participativ de realizare a acestei activități cu implicarea tuturor membrilor grupului ce participă în procesul de elaborare a PPC. Astfel, la următoarea sesiune, grupul de lucru va prezenta varianta redactată a declarației.
- După prezentarea sarcinii, facilitatorul răspunde la întrebările participanților.

(10 minute)

Activitatea 8. Feedbackul participanților la sfârșit de sesiune și planificarea sesiunilor (15 min.)

- Facilitatorul solicită de la participanți feedback cu referire la sesiune:
 - ✓ Cum vă simțiți la finalul sesiunii?
 - ✓ Ce credeți despre utilitatea sesiunii?
 - ✓ Care sunt lecțiile învățate, concluziile privind protecția copilului în instituția Dvs. de învățământ?

Având în vedere aspectul participativ, cum și când considerați necesar a implica copiii/părinții în Activitatea grupului creat?

- ✓ Care sunt îngrijorările Dvs. în acest context? Cum vedeți depășirea acestora?
 - Facilitatorul oferă tuturor suficient timp pentru a reflecta și încurajează participanții să se expună.
 - Le propune participanților să planifice următoarele 6 sesiuni: ziua, ora, luând în calcul posibilitățile și nevoile tuturor participanților, inclusiv ale elevilor care vor face parte din acest grup.

Planificarea sesiunilor de lucru						
	Sesiunea II	Sesiunea III	Sesiunea IV	Sesiunea V	Sesiunea VI	Sesiunea VII
Data						
Ora						
Participanți						

(15 minute)

Sesiunea II. RISCUL DE VIOLENȚĂ FAȚĂ DE COPII ÎN INSTITUȚIA DE ÎNVĂȚĂMÂNT

Obiective operaționale:

La finalul sesiunii, participanții/angajații instituției vor fi capabili:

- să evalueze riscul de violență față de copii, luând în considerare inclusiv diferitele riscuri la care pot fi supuși fetele și băieții;
- să cartografieze riscurile de violență în cadrul serviciilor/activităților prestate de instituția de învățământ în care activează;
- să identifice acțiuni de prevenire a violenței față de copii și acțiuni de răspuns în cazurile de violență suspectate.

Materiale și echipamente necesare:

- foi flipchart, foi A 4, carioci, fișe cu bandă adezivă de 2 culori;
- fișe pentru participanți:
 - ✓ Fișa de lucru 3. *Studiu de caz*;
 - ✓ Fișa informativă 4. *Modelul ecologic de prezentare a factorilor de risc pentru abuzul copiilor*;
 - ✓ Fișa de lucru 5. *Factorii de risc pentru violența în instituția de învățământ*;
 - ✓ Fișa de lucru 6. *Chestionar pentru elevi privind riscurile de violență față de copii*;
 - ✓ Fișa de lucru 7. *Chestionar pentru părinți privind riscurile de violență față de copii*;
 - ✓ Fișa de lucru 8. *Chestionar pentru profesori privind riscurile de violență față de copii*.

Metode și forme de lucru: *discuție, lucru în grup, problematizare, reflecție, prezentare*

Timpul estimat pentru sesiune: *4 ore*

Structura sesiunii:

Activitatea 1. Reflecții asupra subiectului privind protecția copilului (25 min.)

Activitatea 2. Reflecții privind tema pentru acasă (20 min.)

Activitatea 3. Riscurile pentru siguranța copilului în instituția de învățământ (45 min.)

Activitatea 4. Cartografierea riscurilor de violență (60 min.)

Activitatea 5. Acțiuni de protecție a copiilor împotriva violenței (60 min.)

Activitatea 6. Tema pentru acasă (15 min.)

Activitatea 7. Feedbackul participanților la sfârșit de sesiune (15 min.)

SCENARIUL SESIUNII

Activitatea 1. Reflecții asupra subiectului privind protecția copilului (25 min.)

- Participanților li se propune să reflecteze asupra subiectului abordat în prima sesiune – *Protecția copilului* – și să noteze pe fișe separate aspectele asupra cărora au claritate și aspectele care sunt mai puțin înțelese și pe care ar dori să le clarifice.

Am înțeles	Am înțeles mai puțin
- ...	- ...
-	-
-	-
-	-

- Apoi, fiecare participant comunică grupului mare informația și postează fișele pe un flipchart.

(10 minute)

- După ce toți participanții realizează exercițiul propus, facilitatorul oferă informațiile necesare pentru a explica aspectele neclare. În cazul în care unele neclarități se referă la tematica sesiunilor ulterioare, facilitatorul subliniază că acestea vor fi abordate pe parcurs.

(10 minute)

Notă pentru facilitator

- ✓ Copiii și adulții se aseamănă, deoarece posedă aceleași trăsături specifice ființei umane. Totuși, ei se deosebesc prin nivelul de dezvoltare, iar copiii prezintă mult mai multe vulnerabilități în virtutea dezvoltării lor fizice, cognitive, emoționale. Copiii încă nu au dezvoltate pe deplin toate capacitățile fizice, mentale, emoționale, volitive, motiv pentru care au nevoie de sprijin din partea adulților. De regulă, copiii sunt dependenți de adulții în a căror îngrijire se află.
- ✓ Copiii sunt titulari/deținători de drepturi. Aceștia, în mod direct sau prin părinți/îngrijitori/ profesioniști, își cer drepturile de la persoanele și instituțiile care au obligații față de ei.
- ✓ Adulții sunt titulari/deținători de obligații și sunt responsabilizați prin lege să le asigure copiilor drepturile. Adulții pot fi trași la răspundere pentru nerespectarea drepturilor copiilor.
- ✓ În Republica Moldova prin lege este interzisă orice formă de violență față de copii, în toate mediile.

Reprezentanții instituțiilor de învățământ, medico-sanitare și de asistență socială, indiferent de forma juridică de organizare a acestora, culturale, ordine publică, Inspectoratului de stat al muncii, altor autorități și instituții publice cu atribuții în domeniul protecției copilului, sunt obligați să identifice și să raporteze autorității tutelare și poliției toate cazurile suspecte de violență împotriva copiilor.

(5 minute)

Activitatea 2. Reflecții privind tema pentru acasă (20 min.)

- Participanții sunt rugați să prezinte rezultatele activității comune privind elaborarea/modificarea *Declarației privind protecția copilului*.
- Facilitatorul încurajează participanții să reflecteze asupra procesului și a rezultatului obținut:
 - ✓ Textul Declarației include toate elementele de conținut stabilite anterior?
 - ✓ Ce modificări mai necesită textul pentru a fi inclus în partea introductivă a PPC?
 - ✓ Cum a fost să lucrați în grup?
 - ✓ Ce dificultăți ați întâlnit? Cum le-ați depășit?
 - ✓ Care a fost utilitatea acestei activități pentru instituția/actorii comunității școlare?

(20 minute)

Activitatea 3. Riscurile de violență față de copii (60 min.)

- Participanții sunt rugați să formeze grupuri mici a câte 3-5 persoane. Fiecărui grup i se distribuie setul de materiale necesare pentru realizarea activității: o situație din Fișa de lucru 3. Studiu de caz, foaie de flipchart, carioci. Facilitatorul poate folosi studiile de caz descrise în fișă sau poate propune alte situații care sunt mai reprezentative pentru grup sau specificul instituției. Va fi realizat un exercițiu/activitate în care se vor analiza studiile de caz distribuite și care vizează siguranța precară a copilului. În cadrul activității, participanții vor nota pe foaia de flipchart răspunsurile la următoarele întrebări:
 - ✓ Care sunt formele de violență aplicate în cazul studiat? Puteți evidenția violența în bază de gen?
 - ✓ Cine manifestă violența față de copil și care sunt comportamentele violente?
 - ✓ Ce factori l-au făcut pe copil vulnerabil și au contribuit la manifestarea violenței față de acesta?
 - ✓ Cine ar fi trebuit să reacționeze pentru a asigura protecția copilului?
 - ✓ Din ce motive adulții responsabili de protecția copilului ar putea să nu reacționeze în această situație?

(20 minute)

- După finalizarea activității în grupuri mici, toate situațiile și răspunsurile participanților sunt discutate în cadrul grupului extins.

(20 minute)

- Facilitatorul distribuie și prezintă grupului Fișa informativă 4. Modelul ecologic de clasificare a factorilor de risc pentru violența față de copil: factori individuali, interpersonali, comunitari, societali.

(5 minute)

Întrebări pentru reflecție:

- În ce medii poate apărea riscul violenței față de copii?
- Din ce cauză adulții manifestă violență față de copii?
- Cine este responsabil de protecția copiilor?
- Care sunt motivele ce îi determină pe adulți să nu reacționeze pentru a proteja copiii?

(10 minute)

Notă pentru facilitator

- ✓ Dependențele și limitele sociale la care sunt supuși copiii într-o lume a adulților, caracteristicile individuale ale copiilor, stereotipurile ce tolerează violența creează o serie de situații care îi predispun pe copii la riscul de a fi victime ale violenței.
- ✓ Riscul de a fi afectat de violență – fie în calitate de victimă, fie ca martor – există în toate mediile (familie, școală, comunitate etc.). Odată cu dezvoltarea tehnologiilor, copii tot mai frecvent sunt supuși violenței și în mediul online.
- ✓ Violența față de copii nu reprezintă niște acțiuni accidentale, ci este cauzată de către o persoană care în mod intenționat folosește relația de încredere, responsabilitate și/sau autoritate pe care o are cu copilul pentru a-i dăuna.
- ✓ Daunele pot lua diferite forme, ele fiind fizice, psihologice, sexuale, prin omisiunea nevoilor de bază ale copilului etc. Daunele pot fi actuale sau potențiale, aduse sănătății copilului, supraviețuirii, dezvoltării sau demnității acestuia.
- ✓ Comportamentele violente manifestate de adulți sunt o formă de a-și demonstra puterea și a exercita controlul asupra copilului. Violența asupra copilului se produce ca rezultat al dezechilibrului de putere între adultul care exercită puterea/controlul și copilul, care este vulnerabil în virtutea vârstei pe care o are și a particularităților de dezvoltare fizică, cognitivă, emoțională.
- ✓ Pentru a explica escaladarea fenomenului violenței față de copii la nivel global, Organizația Mondială a Sănătății utilizează Modelul ecologic al factorilor de risc pentru abuzul copilului. Conform acestui model, factorii de risc frecvent invocați de diverși cercetători pot fi grupați după cum urmează: factori individuali (ontogenetici), interpersonalii (familiali și de relaționare), comunitari și sociali.
- ✓ Factorii de risc ce favorizează violența în bază de gen se referă la: discriminarea femeilor (în familie/la locul de muncă/în politică), stereotipuri societale, bazate pe sexualizarea socială, care favorizează bărbatul, și promovarea modelului masculin de succes în societate.

(5 minute)

Activitatea 4. Cartografierea riscurilor de violență (60 min.)

- Participanții sunt împărțiți în grupuri mici și li se aduce la cunoștință că vor avea sarcina să cartografieze potențialele riscuri de violență care ar putea exista în instituția de învățământ în care activează, completând Fișa de lucru 5. Factorii de risc pentru violența în instituția de învățământ. Participanților li se solicită să se refere la specificul instituției în care activează: infrastructura școlii, servicii specifice. Se oferă 25 de minute pentru realizarea sarcinii. După expirarea timpului oferit pentru lucrul în grupuri mici, câte un reprezentant din fiecare grup prezintă tuturor rezultatele activității.

Sugestii pentru facilitator. Împărțirea în grupuri mici poate fi efectuată în funcție de participanți: cadre didactice, elevi, cadre nondidactice, părinți, personal tehnic. Poate fi utilizată și varianta grupurilor mixte. Este oportun ca modalitatea de formare a grupurilor mici să fie discutată cu membrii grupului de lucru.

(25 minute)

- Facilitatorul le propune participanților să analizeze fiecare factor de risc și să stabilească din ce categorie face parte: individuali, relaționali, comunitari, societali. Fiecare categorie de factori se notează pe un flipchart separat.

(15 minute)

Întrebări pentru reflecție:

- Care factori de risc determină apariția violenței în mediul școlar?
- Ce responsabilități au angajații instituțiilor de învățământ pentru a asigura protecția copilului împotriva violenței?
- Unde sunt stipulate obligațiile angajaților privind protecția copiilor?
- Care pot fi consecințele nerespectării acestor obligații?

(15 minute)

Notă pentru facilitator

- ✓ Este necesar ca toți angajații instituțiilor de învățământ să cunoască factorii de risc și să întreprindă acțiuni care ar înlătura/diminua acești factori, astfel prevenind violența față de copii.
- ✓ Identificarea riscurilor potențiale care pot duce la violență față de copii, inclusiv violența în bază de gen, este o etapă premergătoare importantă pentru elaborarea prevederilor unei Politicii de protecție a copilului în cadrul instituției de învățământ.

(5 minute)

Activitatea 5. Acțiuni de protecție a copiilor împotriva violenței (60 min.)

- Facilitatorul le solicită participanților să formeze 4 grupuri și le aduce la cunoștință că urmează o activitate în care vor identifica acțiuni prin care instituția poate preveni cazurile de violență sau poate răspunde la situațiile de violență. Facilitatorul distribuie fiecărui grup materialele de lucru necesare (foi A 4, carioci) și una din listele factorilor de risc (individuali, relaționali, comunitari, societali), identificate la Activitatea anterioară.
- Apoi le propune să se gândească la acțiunile prin care instituția protejează copiii de violență: acțiuni de prevenire a violenței/acțiuni de răspuns în cazurile de violență suspectate. Participanții vor nota acțiunile identificate pe 2 foi de flipchart separate.

Acțiuni de prevenire

Acțiuni de răspuns

(25 minute)

- După expirarea timpului rezervat, câte un reprezentant din fiecare grup prezintă acțiunile identificate pentru prevenirea /răspunsul la cazurile de violență suspectate.
- După fiecare prezentare, facilitatorul desfășoară discuții în grupul extins pentru a stabili clar acțiunile de prevenire și cele de răspuns la cazurile suspecte de violență. Cealaltă

participanți pot adresa întrebări de clarificare. Facilitatorul îi încurajează să completeze prezentările colegilor.

(20 minute)

Întrebări pentru reflecție:

- Care este scopul acțiunilor la nivel de instituție?
- Care dintre aceste acțiuni sunt reglementate în actele normative?
- În ce acte normative se regăsesc aceste prevederi?

(10 minute)

Notă pentru facilitator

- ✓ Acțiunile de protecție a copilului în cadrul unei instituții de învățământ se referă la două aspecte importante: acțiuni de prevenire a violenței, neglijării, exploatării și traficului de copii (VNET) (prevenire primară a VNET, prevenire secundară a VNET și prevenire terțiară a VNET) și acțiuni de răspuns în cazurile VNET, indiferent în ce mediu are loc violența (școală, familie, comunitate, loc de muncă etc.).
- ✓ Acțiuni de prevenire primară a VNET sunt considerate toate activitățile de informare și sensibilizare desfășurate în instituția de învățământ, care au ca scop reducerea violenței prin diminuarea factorilor de risc pentru copii și adulți de a deveni victime sau autori ai violenței și consolidarea factorilor care îi protejează față de asemenea situații, cum ar fi: organizarea activităților de dezvoltare a competențelor sociale și emoționale la elevi, desfășurarea activităților de educație parentală, instruirea și oferirea de suport personalului, informarea adulților privind cadrul legal și responsabilitățile de protecție a copiilor, aprobarea și implementarea de către instituția de învățământ a Codului de etică a personalului, elaborarea regulilor de comunicare cu reprezentanții mass-mediei, crearea unor mecanisme de sesizare despre cazurile de violență suspectate, managementul datelor cu caracter personal, securizarea spațiilor etc.
- ✓ Acțiuni de prevenire secundară a VNET sunt acțiunile și măsurile luate de instituțiile de învățământ pentru a oferi sprijin copiilor din grupurile cu risc sporit de a deveni victime ale violenței sau de a manifesta comportament violent: copii și adolescenți care trăiesc în familii cu violență, copii cu risc de abandon școlar, cu absenteism din cauze familiale. Prevenirea secundară are ca scop identificarea timpurie a factorilor de risc și prevenirea riscurilor de maltratare sau de neglijare a copiilor. O parte din activitățile de prevenire secundară sunt similare cu cele prevăzute în cadrul prevenirii primare, dar sunt destinate familiilor și copiilor aflați în situații de risc.
- ✓ Acțiunile de prevenire terțiară a VNET constau în ajutorul individualizat și intensiv acordat copiilor care au trăit experiența unui abuz. De regulă, acești copii și familiile lor se confruntă cu mai multe probleme serioase și de durată, depășirea cărora necesită implicarea unei echipe de specialiști. Prin activitățile de prevenire terțiară, cadrele didactice urmăresc scopul de a reduce posibilitățile de repetare a situației de abuz, precum și de a diminua consecințele acestuia asupra copilului.
- ✓ Acțiunile de răspuns în cazurile VNET presupun aplicarea procedurilor de identificare și de raportare a cazurilor de violență suspectate, procedurilor de soluționare a cazurilor mai puțin grave în cadrul instituției, participarea personalului instituției în cadrul Echipei multidisciplinare (EMD) de la nivel local.

(5 minute)

Activitatea 6. Tema pentru acasă (10 min.)

- Facilitatorul le explică participanților sarcina comună propusă spre realizare până la sesiunea următoare, și anume: să consulte opinia unor grupuri mici de elevi, părinți și angajați ai instituției privind riscurile de violență, aplicând chestionarele propuse în Fișa de lucru 6, Fișa de lucru 7, Fișa de lucru 8.
- Apoi va analiza rezultatele chestionării pentru a înțelege mai bine situația din instituție și, în caz de necesitate, va completa informația din Fișa de lucru 5. Factorii de risc pentru violența în instituția de învățământ.
- Facilitatorul sprijină participanții în procesul de repartizare a rolurilor (de exemplu: participanții pot să se împartă în trei grupuri: un grup va consulta opinia copiilor, al doilea grup – opinia părinților, iar al treilea – opinia angajaților).
- Se discută despre etapele de realizare a temei pentru acasă. În prima etapă, fiecare grup va aplica chestionarul și va generaliza datele. Apoi, toți participanții se vor întruni și vor prezenta rezultatele chestionării. În cazul în care vor fi identificate și alte riscuri de violență, informația despre acestea va fi introdusă în Fișa de lucru 5. Factorii de risc pentru violența în instituția de învățământ.
- După prezentarea sarcinii, facilitatorul răspunde la întrebările eventuale ale participanților.

Activitatea 7. Feedbackul participanților la sfârșit de sesiune (10 min.)

- Facilitatorul solicită de la participanți feedback cu referire la sesiune:
 - ✓ Cum vă simțiți la finalul sesiunii?
 - ✓ Ce credeți despre utilitatea sesiunii?
 - ✓ Care sunt concluziile privind riscul de violență față de copil?
- Facilitatorul oferă tuturor participanților suficient timp pentru a se exprima și îi încurajează să-și expună opiniile.

Sesiunea III. ELABORAREA PARTICIPATIVĂ A CONȚINUTURILOR PPC PRIVIND PREVENIREA ȘI INTERVENȚIA ÎN CAZURILE DE BULLYING ȘI VIOLENȚĂ ÎNTRE COPII, INCLUSIV VIOLENȚĂ ÎN BAZĂ DE GEN

Obiective operaționale:

La finalul sesiunii, participanții/angajații instituției vor fi capabili:

- să analizeze complexitatea fenomenului de violență între copii, inclusiv de violență în bază de gen, bullyingului și cyber-bullyingului;
- să identifice acțiuni de prevenire, identificare și intervenție în cazurile de violență între copii / din partea semenilor;
- să dezvolte participativ conținuturi ale PPC din instituția de învățământ.

Materiale și echipamente necesare:

- calculator pentru proiectarea surselor video;
- foi flipchart, carioci;
- fișe pentru participanți:
 - ✓ Fișa de lucru 9. *Acțiuni de prevenire, identificare și intervenție în cazurile de violență între copii și bullying;*
 - ✓ Fișă informativă 10. *Lista actelor normative relevante elaborării conținutului PPC;*
- surse video privind bullyingul:
 - ✓ <https://12plus.md/vlog/vlog-12plus-cum-poti-stopa-bullying-ul/>
- surse video privind cyber-bullyingul:
 - ✓ <https://12plus.md/story/emilia-16-ani-ma-bucuram-sa-vad-cum-creste-numarul-urmaritorilor/>
 - ✓ <https://12plus.md/story/andrei-16-ani-la-locul-intalnirii-a-venit-altcineva/>

Metode și forme de lucru: discuție, lucru în grup, problematizare, reflecție, prezentare

Timpul estimat pentru sesiune: 4 ore

Structura sesiunii:

Activitatea 1. Reflecții privind tema pentru acasă (20 min.)

Activitatea 2. Riscurile de violență, inclusiv de violență în bază de gen, între copii/semeni (30 min.)

Activitatea 3. Bullyingul și cyber-bullyingul – aspecte specifice (15 min.)

Activitatea 4. Violența în bază de gen (15 min.)

Activitatea 5. Prevenirea și intervenția în cazurile de violență între copii/semeni. Identificarea acțiunilor (60 min.)

Activitatea 6. Prevenirea și intervenția în cazurile de violență între copii/semeni. Elaborarea conținuturilor PPC (80 min.)

Activitatea 7. Tema pentru acasă (10 min.)

Activitatea 8. Feedbackul participanților la sfârșit de sesiune (10 min.)

SCENARIUL SESIUNII

Activitatea 1. Reflecții privind tema pentru acasă (20 min.)

- Participanții sunt rugați să prezinte rezultatele activității comune privind consultarea opiniei membrilor comunității școlare despre riscurile de violență față de copii, inclusiv violența în bază de gen, în cadrul instituției și în afara acesteia, ținând cont de factorii de risc conform Fișei informative 4. Modelul ecologic de prezentare a factorilor de risc pentru abuzul copiilor.
- Facilitatorul încurajează participanții să reflecteze asupra procesului și rezultatului obținut:
 - Cum a fost să consultați opinia actorilor comunității școlare?
 - Ce dificultăți ați întâlnit? Cum le-ați depășit?
 - Care a fost utilitatea acestei activități pentru instituție/toți actorii comunității școlare?

(20 minute)

Activitatea 2. Riscurile de violență, inclusiv de violență în bază de gen, între copii/semeni (30 min.)

- Facilitatorul demonstrează pe ecran Fișa de lucru 5. Factorii de risc pentru violența în instituția de învățământ completată. Apoi roagă participanții să identifice din tabelul prezentat aspectele ce reflectă potențiale riscuri de manifestare a violenței între copii/semeni, inclusiv a violenței în bază de gen. Le notează pe o foaie de flipchart.

(15 minute)

Întrebări pentru reflecție:

- Cum se manifestă violența între copii în mediul școlar? Dar violența în bază de gen?
- Care sunt consecințele violenței dintre copii?
- Cui vor fi adresate acțiunile de răspuns ale adulților la cazurile de violență între copii, inclusiv de violență în bază de gen?

(10 minute)

Notă pentru facilitator

- ✓ Violența de orice tip, inclusiv violența în bază de gen, bullyingul provoacă consecințe grave imediate și pe termen lung pentru dezvoltarea fizică și psihică a copilului.
- ✓ Simptomatologia imediată dezvoltată de copilul-victimă este complexă și reprezintă semne **fizice**, precum și de tip **emoțional, cognitiv, comportamental și psihosomatic**. În funcție de forma violenței trăite de copil, acesta va prezenta **sechele fizice** specifice:
 - în cazul abuzului fizic, vor fi prezente hematoame, arsuri, contuzii, fracturi, suprafețe de piele înroșită etc.;
 - în cazul abuzului sexual, se vor constata reacții imediate specifice, cum ar fi iritații, infecții sau leziuni ale organelor genitale, boli cu transmisie sexuală, tulburări hormonale, graviditate etc.

Pe lângă consecințele fizice, situația abuzivă cauzează diverse tulburări psihosomatice (cefalee, enurezis, bulimie, anorexie, tulburări ale somnului etc.). Diagnosticul respective, de regulă, nu are etiologie organică, ci sunt declanșate de probleme de ordin emoțional. Ca reacție la abuz și/sau neglijare, copilul trăiește anxietate, depresie, fobii, sentiment de rușine, culpabilitate și un puternic simț al insecurității. O consecință a violenței o constituie și unele reacții comportamentale. Suferința trăită de copil este ascunsă după mai multe tipuri de comportamente compensatorii – strategii de supraviețuire a copilului. Unii copii perpetuează comportamentul abuzatorului, sunt agresivi și violenți față de alte persoane; alții adoptă un comportament autodistructiv (tentative suicidare, consum de alcool, droguri etc.) sau compulsiv (stereotipizat, repetitiv). În cazul abuzului sexual, copilul prezintă un comportament sexualizat. Modelele comportamentale exersate de copii, precum și strategiile de supraviețuire pentru care optează (constructive/distructive) depind de temperamentul, dezvoltarea fizică, vitalitatea, sensibilitatea, creativitatea, capacitatea intelectuală a copilului.

- În toate cazurile când copiii sunt afectați de violență și bullying, aceștia necesită implicarea adulților fie la nivel de prevenire (secundară, terțiară), fie la nivel de intervenție.
- Acțiunile de răspuns ale adulților la cazurile de violență între copii trebuie să includă acțiuni orientate pe copiii afectați de violență sau bullying, copii care manifestă comportamente violente și/sau bullying, martori.

(5 minute)

Activitatea 3. Bullyingul și cyber-bullyingul – aspecte specifice (15 min.)

- Facilitatorul roagă participanții să explice cum înțeleg noțiunea de bullying și care sunt aspectele specifice și diferențele dintre „comportamentele agresive” și „bullying”, folosind Fișa informativă 2. Ce este bullyingul?
- Generalizând răspunsurile participanților, facilitatorul prezintă definiția, comportamentele și consecințele bullyingului,
- De asemenea, facilitatorul concretizează faptul că bullyingul este întâlnit și în spațiul online. Astfel de cazuri (cyber-bullying) au devenit tot mai frecvente în legătură cu situația pandemică și cu utilizarea de către toți elevii a gadgeturilor și a Internetului.

(10 minute)

Întrebări pentru reflecție:

- Ce este un comportament agresiv?
- Cum recunoaștem comportamentul de bullying?
- Cum se manifestă cyber-bullyingul?

(5 minute)

Notă pentru facilitator

- ✓ Un **comportament agresiv** apare ca o reacție la o emoție de disconfort, resimțită ca urmare a unor conflicte, dispute, certuri între copii, sau poate fi un comportament de bullying, prin care copilul încearcă să obțină o serie de beneficii sociale. Nu orice tip de comportament agresiv este un comportament de bullying⁶.
- ✓ **Bullyingul** se referă la acele comportamente prin care o persoană sau un grup de persoane rănește, umilește, înjosește în mod intenționat și repetat o altă persoană, în condițiile în care între persoana/grupul care rănește și persoana rănită există un dezechilibru de putere.
- ✓ Un **comportament de bullying** se întâmplă de mai multe ori, este manifestat cu intenția de a obține o poziție bună în grupul de prieteni, o imagine apreciată, atenție, popularitate, reputație, apare într-o situație în care există o diferență de putere între cel care rănește și cel ce este rănit. De exemplu, spunem că este bullying atunci când un adolescent provoacă sistematic un alt coleg din dorința de a se distra pe seama lui și pentru a-și întări puterea și poziția în fața unui grup de semeni.
- ✓ **Cyber-bullyingul**⁷ este o formă de agresiune psihologică sau sexuală ce are loc online și poate lua următoarele forme: postarea sau expedierea mesajelor, imaginilor sau videoclipurilor cu scopul de a hărțui sau a amenința un anumit copil, prin intermediul unei varietăți de rețele media și de socializare. Cyber-bullyingul poate include, de asemenea, răspândirea zvonurilor, postarea informațiilor false, a mesajelor dureroase, comentariilor/fotografiilor jenante sau excluderea cuiva din rețelele online sau alte comunicări⁸.

(5 minute)

Activitatea 4. Violența în bază de gen (15 min.)

- Facilitatorul roagă participanții să explice cum înțeleg noțiunea de violență în bază de gen și cum se poate manifesta aceasta într-o instituție de învățământ.
- Generalizând răspunsurile participanților, facilitatorul prezintă definiția și manifestările violenței în bază de gen.

⁶ Antibullying: prevenire și intervenție. Program adresat profesioniștilor, realizat de Reprezentanța Fundației Elvețiene Terre des hommes – Lausanne în Republica Moldova, 2021.

⁷ What do we need to know about school violence, UNESCO, 03.11.2020. <https://en.unesco.org/news/what-you-need-know-about-school-violence-and-bullying>

Întrebări pentru reflecție:

- Ce factori de risc condiționează apariția și menținerea cazurilor de violență în bază de gen în școală?
- Cât de frecvente sunt cazurile de violență în bază de gen și unde pot apărea?
- Care sunt cauzele principale ale acestui fenomen?
- Care sunt consecințele violenței în bază de gen asupra copiilor?

Notă pentru facilitator

- ✓ Violența în bază de gen este termenul general utilizat pentru a cuprinde violența care are loc ca urmare a așteptărilor de rol asociate fiecărui gen, împreună cu relațiile inegale de control și putere dintre cele două genuri, în contextul unei societăți specifice. Violența în bază de gen este manifestată asupra unei persoane din cauza genului pe care îl are: femeie sau bărbat.
- ✓ Copiii au experiențe diferite ale violenței în bază de gen în școală în funcție de sex masculin/feminin, de identitatea lor de gen, de țara și contextul concret. Acest tip de violență subminează sănătatea reproductivă (boli cu transmitere sexuală, inclusiv HIV/SIDA), demnitatea, securitatea și autonomia victimelor, vizând atât fetele, cât și băieții. Cercetările arată că, pe de o parte, fetele sunt mai susceptibile de a experimenta agresiune psihologică, intimidare online, violență sexuală și hărțuire, cu consecințe grave (sarcină nedorită, avorturi nesigure, nașteri riscante). Pe de altă parte, băieții se confruntă cu rate mai mari de pedepse corporale decât fetele.
- ✓ Factorii de risc ce predispun la apariția diverselor forme ale violenței în bază de gen sunt:
 - Cunoștințe vagi în ceea ce privește violența în bază de gen în școală și capacitatea redusă a angajaților din instituție de a preveni, identifica și aborda cazurile de astfel de violență
 - Încrederea diminuată sau frica a victimelor, care deseori sunt fete, de a se adresa specialiștilor din școli, deoarece deseori sunt considerate vinovate pentru ceea ce li se întâmplă.
 - Aplicarea unor strategii de predare/învățare și metode disciplinare bazate pe stereotipuri de gen.
 - Lipsa unor curriculumuri și metode de predare care să le ofere fetelor și băieților cunoștințe-cheie, să le formeze abilități de viață și atitudini pentru a se angaja în relații sănătoase de la egal la egal și a preveni violența.
 - Lipsa facilităților fizice adecvate și necesare copiilor (grup sanitar separat), a terenurilor securizate sau a iluminatului încăperilor comune din cadrul școlii sau din spațiile adiacente școlii.
 - Normele sociale și culturale adânc înrădăcinate care acceptă sau justifică violența în bază de gen, confuzionează copiii în a raporta astfel de cazuri, deoarece acestea sunt privite ca o normalitate. În special, în rândul fetelor este perpetuată ideea precum că controlul comportamentului din partea partenerului sau aplicarea măsurilor fizice violente sunt "semne de dragoste".

- Violența în bază de gen este una dintre cele mai des întâlnite forme de încălcare a drepturilor omului în Republica Moldova. 63% din femeile din Moldova s-au confruntat, pe parcursul vieții, cu un anumit tip de violență (psihologică, fizică sau sexuală) din partea soțului/partenerului. În același timp, doar 8,4% dintre femeile abuzate au raportat cazul la poliție⁸.

Activitatea 5. Prevenirea, identificarea și intervenția în cazurile de violență între copii/semeni (60 min.)

- Facilitatorul împarte participanții în 3 grupuri mici. Fiecare grup va lucra la elaborarea unei liste de acțiuni necesare la nivel de instituție pentru a preveni, a identifica și a răspunde la cazurile de violență între copii/semeni. La elaborarea acestei liste, fiecare grup se va ghida de riscurile de violență identificate la Activitatea 2. Facilitatorul afișează posterul cu riscurile identificate la un loc vizibil pentru toți.
- Facilitatorul distribuie fiecărui grup Fișa de lucru 9. Acțiuni de prevenire, identificare și intervenție în cazurile de violență între copii și bullying și prezintă sarcina de lucru:

Grupul 1 – elaborarea unei liste de acțiuni pentru prevenirea violenței între copii;

Grupul 2 – elaborarea unei liste de acțiuni pentru identificarea și raportarea cazurilor de violență între copii suspectate;

Grupul 3 – elaborarea unei liste de acțiuni pentru intervenția în cazurile de violență între copii;

(30 minute)

- După expirarea timpului rezervat pentru realizarea sarcinii de lucru, fiecare grup prezintă lista de acțiuni identificate.
- În grupul mare, facilitatorul ghidează discuțiile prin care se va decide care dintre aceste acțiuni pot fi descrise sub formă de reguli, instrucțiuni, proceduri în PPC și se decide asupra unor titluri/denumiri ale acestora.

(20 minute)

Notă pentru facilitator

- ✓ **Acțiunile de prevenire** a violenței dintre copii sunt orientate spre dezvoltarea competențelor sociale și emoționale la copii, supravegherea acestora în toate spațiile instituției și în activitățile în care sunt implicați, crearea în instituție a unor mecanisme pentru elevi prin care aceștia pot să comunice adulților despre cazurile de violență, inclusiv în bază de gen, bullying ș.a.
- ✓ **Acțiunile de identificare** a cazurilor de violență între copii se referă la includerea în fișele de post ale tuturor angajaților a obligațiilor privind observarea permanentă a comportamentului copiilor din instituție și raportarea coordonatorului ANET despre suspiciunile de violență, bullying. Totodată, pentru ca angajații să poată onora aceste obligații, este nevoie de activități de formare a acestora cu scopul de a consolida competențele în domeniul identificării și raportării cazurilor de violență și/sau bullying suspectate.

⁸ <https://moldova.unfpa.org/en/node/9678>

- ✓ **Acțiunile de intervenție** se referă la aplicarea de către angajați a unor proceduri clare de intervenție în cazurile de violență, violență în bază de gen, bullying/cyber-bullying care apar între elevi. Scopul intervențiilor este de a stopa violența, de a oferi sprijin copiilor-victime, făptașilor abuzului/bullyingului sau martorilor pentru ca aceștia să învețe și să manifeste comportamente nonviolente în relațiile de comunicare cu semenii. În acest context, este necesar ca în PPC să fie incluse:
 - Instrucțiunea privind prevenirea cazurilor de violență între copii și de bullying;
 - Procedura de intervenție a angajaților în cazurile de violență între copii/semeni;
 - Formele și indicatorii violenței (Anexă la PPC);
 - Semnele caracteristice ale bullyingului/cyber-bullyingului (Anexă la PPC).

(10 minute)

Activitatea 6. Elaborarea/revizuirea conținuturilor PPC pentru a preveni/a răspunde la situațiile de bullying (80 min.)

- Facilitatorul anunță participanții că în continuare vor lucra în 4 grupuri mici la elaborarea (sau revizuirea atunci când în instituție există PPC) conținutului reglementărilor identificate. Fiecare grup va avea sarcina să detalieze conținutul pentru o anumită categorie de reguli/instrucțiune/procedură listată la Activitatea precedentă. Pentru realizarea sarcinii de lucru, participanților li se va oferi ca suport informațional unul dintre actele din Fișa informativă 10. Lista actelor normative relevante elaborării conținutului PPC.

(40 minute)

- După finalizarea sarcinii, câte un reprezentant al grupului prezintă conținuturile, care se analizează în baza următoarelor criterii:
 - dacă sunt clare și ușor de înțeles,
 - dacă sunt formulate comportamental,
 - dacă sunt în conformitate cu legislația în domeniu.

În caz de necesitate, împreună cu participanții, conținuturile se reformulează și se completează.

(30 minute)

Întrebări pentru reflecție:

- Cum putem utiliza informația din sursele de suport?
- Cum procedăm atunci când în sursele de suport nu găsim reguli/proceduri/instrucțiuni pentru un anumit context/situație?

(10 minute)

Activitatea 7. Tema pentru acasă (10 min.)

- Facilitatorul le explică participanților sarcina comună propusă spre realizare până la sesiunea următoare, și anume: să finalizeze elaborarea/revizuirea prevederilor PPC privind identificarea și intervenția angajaților instituției în cazurile de violență din partea semenilor. Acestea pot fi prezentate și sub forma unei prezentări Power Point.

- După prezentarea sarcinii, facilitatorul răspunde la potențialele întrebări ale participanților.

(10 minute)

Activitatea 8. Feedbackul participanților la sfârșit de sesiune (10 min.)

- Facilitatorul solicită de la participanți feedback cu referire la sesiune:
 - ✓ Cum vă simțiți la finalul sesiunii?
 - ✓ Ce credeți despre utilitatea sesiunii?
 - ✓ Care sunt lecțiile învățate, concluziile privind protecția copilului în instituția Dvs. de învățământ?
 - ✓ Care sunt nevoile Dvs. în realizarea acestor activități?
- Facilitatorul oferă tuturor participanților suficient timp pentru a se exprima și îi încurajează să-și exprime opiniile.

(10 minute)

Sesiunea IV. ELABORAREA PARTICIPATIVĂ A CONȚINUTURILOR PPC PRIVIND PREVENIREA ȘI INTERVENȚIA ÎN CAZURILE DE VIOLENȚĂ DIN PARTEA ADULȚILOR, INCLUSIV VIOLENȚA ÎN BAZĂ DE GEN

Obiective operaționale:

La finalul sesiunii, participanții/angajații instituției vor fi capabili:

- să descrie rolul adulților (angajații instituției, vizitatorii, părinții elevilor, alții) în protecția copilului;
- să identifice contextele/situațiile cu risc de violență din partea adulților, inclusiv de violență în bază de gen;
- să elaboreze conținuturi ale PPC pentru prevenirea și răspunsul la situațiile de violență față de copii din partea adulților;
- să elaboreze structura Politicii de protecție a copilului și să integreze toate conținuturile elaborate într-un document unic.

Materiale și echipamente necesare:

- foi flipchart, carioci;
- Fișa informativă 10. Lista actelor normative relevante elaborării conținutului PPC

Metode și forme de lucru: *discuție, lucru în grup, problematizare, reflecție, prezentare*

Timpul estimat pentru sesiune: 4 ore

Structura sesiunii:

Activitatea 1. Reflecțiile participanților privind subiectele discutate la sesiunile anterioare (15 min.)

Activitatea 2. Reflecții privind tema pentru acasă (20 min.)

Activitatea 3. Identificarea prevederilor scrise necesare pentru prevenirea și intervenția în situațiile de violență din partea adulților, inclusiv în cazul violenței în bază de gen (50 min.)

Activitatea 4. Elaborarea/revizuirea conținuturilor PPC pentru a preveni și a răspunde la situațiile de violență din partea adulților, inclusiv în cazul violenței în bază de gen (90 min.)

Activitatea 5. Elaborarea structurii PPC (45 min.)

Activitatea 6. Tema pentru acasă (10 min.)

Activitatea 7. Feedbackul participanților la sfârșit de sesiune (10 min.)

Activitatea 1. Reflecțiile participanților privind subiectele discutate la sesiunile anterioare (15 min.)

- Facilitatorul le propune participanților să reflecteze asupra subiectelor abordate la sesiunile anterioare. În cadrul unei discuții, membrii grupului fac schimb de idei, concluzii. Pentru discuție pot fi utilizate următoarele întrebări:
- Ce gânduri/idei aveți în legătură cu subiectele discutate la sesiunile anterioare privind protecția copilului împotriva violenței?
- Ce așteptări aveți pentru sesiunea de astăzi?

(15 minute)

Activitatea 2. Reflecții privind tema pentru acasă (20 min.)

- Participanții sunt rugați să prezinte rezultatele activității de elaborare a conținuturilor PPC privind protecția copiilor de violență și bullying din partea semenilor.
- Facilitatorul încurajează participanții să reflecteze asupra procesului și a rezultatului obținut:
- Cum a fost să lucrați în grup?
- Ce dificultăți ați întâlnit? Cum le-ați depășit?
- Care a fost utilitatea acțiunilor de elaborare participativă a PPC pentru comunitatea instituției?

(20 minute)

Activitatea 3. Identificarea prevederilor scrise necesare pentru a preveni și a răspunde la situațiile de violență din partea adulților, inclusiv în cazul violenței în bază gen (50 min.)

- Facilitatorul le comunică participanților ca la această sesiune vor actualiza informația privind riscul de violență față de copiii din instituția de învățământ din partea adulților și vor elabora reguli și proceduri de prevenire și de răspuns la situațiile de violență față de copii din partea adulților. În această etapă, facilitatorul poate utiliza informația din Fișa de lucru 5. Factorii de risc pentru violența în instituția de învățământ.
- Facilitatorul inițiază o discuție în care participanții vor împărtăși ideile, opiniile, experiențele pe care le au privind riscul de violență față de copii din partea adulților.
- Cine dintre adulți interacționează cu copiii și în ce medii (familie, școală, comunitate etc.)?
- Cum credeți, cât de mare este riscul de violență față de copii din partea adulților într-o instituție de învățământ? Dar în instituția Dvs.?
- Cum credeți, cât de mare este riscul de violență în bază de gen din partea adulților într-o instituție de învățământ? Dar în instituția Dvs.?
- Cum pot fi prevenite acestea?
- În ce cazuri sunt necesare acțiuni de răspuns la violență? Ce acțiuni de răspuns poate întreprinde instituția de învățământ?

(10 minute)

Notă pentru facilitator

- ✓ Pe măsură ce copiii cresc, se extinde și câmpul de interacțiune a acestora cu diferite categorii de adulți. Copiii interacționează:
 - acasă – cu membrii familiei, cu familia lărgită, prietenii de familie etc.;
 - în comunitate – cu vecinii, prestatorii de servicii (bibliotecari, vânzători, poștași etc.);
 - la școală – cu anumite cadre didactice (educator, învățător, profesor, psiholog, psihopedagog, cadrul didactic de sprijin ș.a.), didactice auxiliare (bibliotecar, laborant, asistent ș.a.) sau nedidactice (secretar, asistent medical, paznic etc.), vizitatorii instituției (părinți, voluntari, studenți-practicanți, fotografi, jurnaliști etc.).
- ✓ Școala este o instituție din comunitate în care copiii interacționează cu un număr extins de adulți. Respectiv, este necesar de analizat minuțios riscurile asociate interacțiunii elevilor cu angajații instituțiilor de învățământ, precum și cu vizitatorii.
- ✓ Angajații unei instituții de învățământ, interacționând zilnic cu elevii pe parcursul a mai multor ore, pot observa semnele unui caz de violență, indiferent în ce mediu a avut loc violența (familie, școală, comunitate) și sunt obligați prin lege să acționeze pentru a stopa abuzul asupra copilului.
- ✓ Instituția de învățământ trebuie să întreprindă măsurile necesare pentru a asigura protecția copilului în mediul școlar, aprobând proceduri și reguli specifice adresate angajaților instituției, precum și vizitatorilor.
- ✓ Angajații instituției școlare sunt obligați să raporteze toate situațiile de violență față de copii din partea unui adult.

(5 minute)

- Participanților li se solicită să formeze 4 grupuri. Grupurilor li se propune să discute și să elaboreze o listă de Prevederi/reglementări ale PPC, necesare în instituție pentru: 1) a preveni violența; 2) a răspunde la situațiile de violență din partea diferitor categorii de adulți. Pentru realizarea sarcinii se oferă 20 de minute.

Grupul 1 – reglementări ale PPC pentru a preveni violența și a răspunde la situațiile de violență din partea angajaților instituției (cadre didactice, cadre nondidactice, personal auxiliar etc.).

Grupul 2 – reglementări ale PPC pentru a preveni violența și a răspunde la situațiile de violență din partea vizitatorilor și a persoanelor care desfășoară anumite activități cu elevii (voluntari, studenți-practicanți, reprezentanți mass-media, fotografi, părinți etc.).

Grupul 3 – reglementări ale PPC pentru a preveni violența și a răspunde la situațiile de violență din partea adulților din afara instituției (părinți, rude, vecini, persoane din comunitate etc.).

Grupul 4 – reglementări ale PPC pentru a preveni violența și a răspunde la situațiile de violență față de copii în mediul online.

(20 minute)

- După expirarea timpului rezervat, fiecare grup prezintă rezultatele activității. Fiecare prezentare se discută în grupul mare și ceilalți participanți completează informația.

(15 minute)

Notă pentru facilitator

- ✓ Reglementările identificate de cele 4 grupuri pot să se refere la:
 - angajarea personalului,
 - conduita personalului în relație cu copilul,
 - identificarea și raportarea cazurilor de abuz suspectate către autoritățile responsabile de protecția copilului,
 - managementul datelor cu caracter personal (colectare/păstrare/utilizare),
 - înregistrarea și publicarea imaginilor foto/video cu elevii,
 - asistarea persoanelor străine la activitățile cu elevii,
 - transportarea elevilor,
 - securizarea încăperilor și a spațiilor aferente,
 - desfășurarea activităților ce presupun aflarea/comunicarea specialistului unu-la-unu cu copilul (cadru didactic de sprijin, psihologul, logopedul etc.),
 - desfășurarea activităților online,
 - utilizarea în instituție a Internetului, telefoanelor mobile și altor tehnologii informaționale și comunicaționale,
 - instrumente și metode sigure de semnalare a cazurilor de violență de către copii.
- ✓ Aceste prevederi se regăsesc în actele normative utilizate în instituția de învățământ și se distribuie Fișa informativă 10. Lista actelor normative relevante elaborării conținutului PPC.

(15 minute)

Activitatea 4. Elaborarea/revizuirea conținuturilor PPC pentru a preveni și a răspunde la situațiile de violență din partea adulților, inclusiv în cazul violenței în bază de gen (90 min.)

- Facilitatorul anunță participanții că în continuare vor lucra în grupuri mici (3-4 persoane) la elaborarea (sau revizuirea) prevederilor elaborate. Fiecare grup va avea sarcina să detalieze conținutul pentru o anumită categorie de reguli/instrucțiune/procedură listată la Activitatea precedentă. Pentru realizarea sarcinii de lucru, participanților li se va oferi drept suport informațional unul dintre actele relevante din Fișa informativă 10. Lista actelor normative relevante elaborării conținutului PPC.

(45 minute)

- După finalizarea sarcinii, câte un reprezentant prezintă conținuturile, care se analizează în baza următoarelor criterii:
 - dacă sunt clare și ușor de înțeles,
 - dacă sunt formulate comportamental,
 - dacă sunt în conformitate cu legislația în domeniu.

În caz de necesitate, împreună cu participanții, conținuturile se reformulează și se completează.

(30 minute)